

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV
N-rele
27 și 28

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul

CLUJ, DUMINECĂ 10 și 17 Iulie 1927

Lei 20

CUPRINSUL

POLITICA EXTERNĂ: Afacerea optanților unguri din România in fața Societății Națiunilor — — — — —	N. Dașcovici
Campania împotriva comunismului (II) — — — — —	Ion Breazu
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Facerea lumii — — — — —	N. Hoiescu
PROBLEME SOCIALE: Metapolitica — — — — —	Eugen Relgis
Viața lui Lenin (II) — — — — —	N. N. Matheescu
DISCUȚII LITERARE: Oameni și scrisori: Istoria lit. române, ed. II. de N. Iorga; Lucrările istoricului P. P. Panaitescu — — — — —	Radu Dragnea
ACTUALITAȚI: Psihologia mulțimii franceze — — — — —	N. Buta
Despăgubirile — — — — —	Ion Clopoțel
Discuții și recenzii: „Convorbiri literare” la 60 ani; G. Mo- roianu; Unirea dela 1859 și Ardealul — — — — —	Olimpiu Boitoș
Correspondență din București (procesul dnei Giurgea; Cafe- neaua; Misera plebs) — — — — —	Ion Băilă
O sentință — — — — —	H. Trandafir
FIGURI REPREZENTATIVE: † Vasile Pârvan:	
Un cugetător — — — — —	Ion Clopoțel
Opera de istorie și arheologie — — — — —	Dr. G. G. Mateescu
Articolul din „Neamul Românesc” — — — — —	N. Iorga
Ultime amintiri — — — — —	D. O. Popescu
Adtorul Ion Stănescu-Papa — — — — —	N. Georgescu-Tistu
ARDEALUL VECHIU: Bibliografie: (Continuare) — — — — —	Petru Suciu
BIOPOLITICA: Principii de tratament balneo-climatic — — — — —	Dr. Emil Țeposu
SAPTAMANA ECONOMICA-FINANCIARA: Situația eco- nomică a Italiei. — Naționalizarea întreprinderilor în Spania.	Dr. Tr. Nichiciu
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SAPTAMANALE: Ceva despre Titu Maiorescu. — Diverse. — Cronică mărunță. — Dela Academia comercială, Cluj. — Mișcarea construcțiilor în Cehoslovacia. — Preocupările unui primar de oraș. — Disco- perirea unui tablou de Velasquez. — Colonizarea refugiaților ruși. — Diamantul se ieftinește. — Dreptul de autor. — Na- țiuni da, frontiere ba. — Bibliografie. — Redacționale — Administrative — — — — —	Red.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 51
CALEA VICTORIEI No. 8
Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
In America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

ceva din tainele cerului, pe care toți le admirăm dar nu le putem pătrunde cu ochii liber.

Redacționale

— Revista noastră a reușit să-și dea o astfel de organizație redacțională încât problemele actualității să poată fi puse la timp și cu toată priceperea. Atragem atenția cititorilor asupra foarte interesantului studiu al revendicărilor optanților unguri, datorit distinsului nostru colaborator d. N. Dașcovici.

Chiar întreagă materia nrului de față este o dovadă a activității organizate a „Societății de mâine”. Corespondențe din Paris și București, chestiuni sociale, portrete de figuri reprezentative, probleme științifice și discuții literare, precum și bogăția faptelor diverse sunt singurele surse de vorbitoare.

— Vom fi veseli de orice colaborări lipsite de ură de partid și de dedesupturi cu interese personale, din orice tabără sau categorie socială ne-ar veni.

— „Societatea de mâine” apare regulat toată vara în nre duble (tot a doua Duminică) cu materia plină de actualitate și cronicile bogate ale număroșilor colaboratori din Cluj și diverse centre mari de cultură. Suntem hotărâți la toate sacrificiile pentru a pune în mod obiectiv problemele societății moderne și a susține serviciul informativ despre evenimentele diverse ale zilei.

Puterea limbii materne. — Într'un articol publicat în ziarul din Arad „Românul” în numărul dela 3 Maiu 1913 regretatul filantrop basarabean Vasile Stroescu povestește următoarea întâmplare, care merită să fie din nou relevată.

„În anul 1912 s'a sărbătorit la Chișinău centenarul răpirei Basarabiei. În catedrala orașului s'a servit cu mare pompă liturghie, pe urmă rugăciune de mulțumită lui Dumnezeu pentru anexarea Basarabiei. Cum s'a întâmplat, cum nu, li-a venit în cap aranjatorilor serbărilor solemne ca să facă o surpriză, să aducă o plăcere asistenților (biserica era arhiplină), au pus la cale să se cetească evanghelia în limba moldovenească. Despre cele petrecute am cetit în gazeta rusească „Bassarabsciaia jizni” (Viața Basarabiei), care n'a putut înflori știrea. Ei bine, domnilor, poporul acela, care, la orașe, n'a auzit de zecimi de ani limba moldovenească și-a păstrat numai limba, nu știe nimica despre viața și soarta altor frați ai lui, nici chiar de existența lor, afară de o parte din regat, — la auzul evangheliei, cetite în limba lor, toți ca unul au izbucnit în suspine și în lacrimi! Toți străinii au încremenit, nimeni nu se aștepta la așa ceva. De unde au izbucnit lacrimile acelea? Simțul dragostei de neam mocește sub spuză și la întâia scânteie izbucnește în flăcări, cu atât mai învăpăiate, cu cât mai mult au moenit sub spuză”.

Marele boier moldovan Vasile Stroescu a fost un bun profet al vremurilor cari au venit.

Un observator popular în Praga. — Primăria din Praga a luat inițiativa înființării unui observator popular, care să fie pus la dispoziția marelui public pentru observațiuni astronomice. S'a amenajat în scopul acesta o clădire dela periferia orașului, iar societatea de astronomie a pus la dispoziția primăriei un ochian în valoare de circa 1,200.000 de lei. Cu timpul primăria va procura și alte instrumente pentru observațiuni astronomice. În felul acesta locuitorii din Praga vor avea puțința de a cunoaște câte

Copiii nelegitimi în Germania. — O statistică recentă arată următoarea situație a copiilor nelegitimi în anul 1924: La Berlin 15.84%, în Pomerania 14.74%, în Silezia de jos 14.86%, în Saxonia 16.84%, în Bavaria 14.13%, în provincia renană 5.55%, în Hessen-Nassau 6.46%, Oldenburg 6.60%, Silezia de sus 8.56%, Württemberg 8.91%. Cel mai mare procent al copiilor nelegitimi a fost în Mecklenburg-Schwerin 19.72%. În total au fost la sfârșitul anului 1924 în Germania 139.000 de persoane născute din legături nelegitime. În anul 1920 numărul acestora s'a urcat chiar la suma de 184.000 de suflete.

O revistă poloneză în Viena. — De curând a început să apară la Viena o revistă poloneză economică sub numele de „Kurjer Wiedenski”. Ea apare de două ori pe lună și are și un supliment în limba germană „Der Kurier”. Revista se ocupă exclusiv cu chestiuni economice, voind a informa pe cititorii săi polonezi asupra vieții economice din apus, iar pe cetitorii germani ai suplimentului asupra chestiunilor economice din orient, îndeosebi ale celor din Polonia.

Administrative

Față de cheltuielile mari de editură și colaborare o singură rugămintă avem: abonații în restanță să binevoiască a-și achita fără întârziere datoria. „Societatea de mâine” nu este o întreprindere capitalistă care să-și permită luxul creditării cititorilor săi. Apoi nimeni nu poate pretinde să o citească fără a-l costa nimic, nici o muncă nu este fără plată..

— Cititorii și prietenii noștri sunt rugați a ne comunica numele depozitarilor de incredere din stațiunile climaterice și balneare peste vară, pentru a introduce acolo „Societatea de Mâine”, care va costa numai 20 lei exemplarul.

„Societatea de mâine” nu s'a învrednicit de nici o subvenție, nici nu a solicitat vreuna, pentru că cine acordă în țara românească un ajutor fără gândul ascuns de a confiscă libertatea și independența unei publicații?

Semnalăm doar un fapt ciudat: este admisibil ca ministerele agriculturii, industriei și instrucției publice să nu aibe nici un abonament la „Societatea de mâine”?

Apoi: este justificat refuzul dlui V. Goldiș de a achita 12 abonamente în streinătate, pentru exemplare ce merg muzeelor și unor biblioteci și asociații studențești. — mai ales când d. Goldiș a dat câte o jumătate milion revistelor „Viața Românească” și „Gândirea”, iar 300.000 pentru o revistă care va apărea? Cele 12 abonamente fuseseră achitate în 1925 de către d. ministru Lapedatu?

Vigoarea „Societății de Mâine” nu poate fi întru nimic slăbită, pentru că nu se înfruptă din dărniciile guvernelor și oamenilor de partid.

Am datorat cu aceste lămuriri abonaților și cititorilor: în mâinile lor, în conștiința lor de achitare la timp a abonamentului stă soarta „Societății de mâine”.

Cunoștințe cetățenești. — Sunt lucruri cari nu au la aparență nici o importanță, dar în fond sunt de o extremă gravitate. Luăm, la întâmplare, unul din cele mai multe. Se spune că se pierd multe scrisori simple trimise cu poșta. E absolut adevărat și fiecare din noi a avut ocazie să constate acest lucru. Se poate, ca să fie, chiar în majoritatea cazurilor, neglijență a personalului poștal, dar se poate să fie și simple greșeli, pentru cari nu pot fi făcuți vinovați angajații poștei. De multe ori se întâmplă, ca o scrisoare să ajungă, evident din greșeală, într'o gazetă și astfel să fie predată de către factor la adresa gazetei.

E o simplă greșeală, pe care de sigur mulți au constatat-o, dar puțini au căutat s'o îndrepte. Mulți cetățeni, neștiind că o astfel de scrisoare răătăcită poate fi trimisă la adresa adevărată fără nici o cheltuială în plus, ca să cruțe câțiva lei, cât ar face portul — după părerea lor în neconstiință de cauză — o aruncă în foc. Se poate însă să fie și persoane de aceea, cari pentru o simplă curiozitate să deschidă scrisorile răătăcite și apoi să le ardă. În tot cazul o bună parte a scrisorilor cari nu sosese la destinație se datorește lipsei de cunoștințe cetățenești, a căror lipsă se simte foarte mult la noi.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoțel

Redacția și Administrația:
GLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon 308
          { Piața Untrei No. 8.
Duminecă, 10 și 17 Iulie 1927

Anal IV N-rele 27 și 28
Numărul: Lei 20

Afacerea optanților unguri din România în fața Societății Națiunilor

Sesiunea din Iunie a. e. a Consiliului Societății Națiunilor n'a adus hotărârea așteptată în afacerea optanților unguri din România, ei totul s'a amânat, după propunerea dlui Chamberlein, până la sesiunea viitoare din Septemvrie.

Faptul a provocat o adevărată indignare în presa și opinia publică a Ungariei, iar unele glasuri ce au răsunat fie dela tribuna Parlamentului din Budapesta, fie dela tribuna marilor ziare ungurești, au tras încheieri despre necesitatea retragerii Ungariei din Societatea Națiunilor. N'au lipsit din partea protestatorilor nici expresiile jignitoare la adresa instituției pacifice dela Geneva considerată ca o „glumă de carnaval” în loc de organ internațional de pace și dreptate între popoare fără deosebire între învinși sau învingători.

Pentru înțelegerea chestiunii și a stadiului în care ea se află, astăzi, înaintea Societății Națiunilor, vom face un scurt rezumat.

La 15. Martie 1923 guvernul din Budapesta a deschis primul foc împotriva reformei agrare din Transilvania printr'o cerere prezentată la Geneva, pe temeiul aliniatului II din art. 11 al pactului S. N. potrivit căruia: „orice membru al Societății are dreptul să atragă, în mod amical, atenția adunării sau a Consiliului asupra oricărei împrejurări de natură să atingă relațiile internaționale și care amenință în urmă să turbure pacea sau buna înțelegere între națiuni de care depinde pacea”.

Imprejurarea de natură să atingă relațiile româno-ungare bine înțeles și să amenințe a turbura pacea, ori chiar buna înțelegere dintre cele două state „de care depinde pacea”, era reforma agrară din Transilvania și anume: violarea prin această lege românească a art. 63 din tratatul dela Trianon și a art. 3 din tratatul special pentru ocrotirea minorităților, ambele semnate de România.

Violarea aceasta a unor legi internaționale pentru state, cum sunt tratatele, prin legea națională a părților semnatară, consta în faptul exproprierii optanților unguri din Transilvania contrar prevederilor art. 63 Trianon și art. 3 tratatul de

ocrotire care garantau, acelor optanți, păstrarea bunurilor imobiliare avute pe teritoriul român și după exercițiul dreptului de opțiune.

În treacăt, vom aminti că dispoziția aceasta de liberă conservare a bunurilor imobiliare în favoarea optanților pentru vechea lor naționalitate este o inovație justificată a tratatelor păcii generale din 1919, cu excepția celui de Versailles, prin opoziția cu practica de mult consacrată a lichidării bunurilor imobiliare indisolubil legată de obligația evacuării teritoriale a optanților, numai cu libera eșire a bunurilor mobiliare.

Atragerea atenției Consiliului dela Geneva de către guvernul ungar, pe baza aliniatului amintit din pactul S. N., avea de scop să provoace o hotărâre menită să impună sau restituirea pământurilor luate optanților expropriați sau, dacă aceasta n'ar fi fost cu putință, o despăgubire în aur echivalând valoare pământurilor expropriate.

Într'un caz ca și în altul, hotărârea Consiliului trebuia să însemneze o anulare a reformei agrare din România din cauza și ea o consecință a prevederilor tratatului dela Trianon și, mai ales, a art. 3 din tratatul special de ocrotire ale cărui dispozițiuni, se spune textual, *nu pot fi încălcate prin nici un act administrativ, judiciar, legislativ, nici chiar textul constituțional, emanând dela organele suveranității Statului român.*

Desbaterile problemei înaintea Consiliului au durat multe ședințe, cele două puncte de vedere fiind expuse de dnii Lukács și Gajzagó în numele Ungariei, d. N. Titulescu în numele României.

Fără să intrăm în amănuntele acestor debateri, vom reține că toate afacerea s'a lichidat prin tratative directe între părți, la Bruxelles, sub patronajul dlui Adatei, ambasadorul Japoniei, în calitate de raportor al Consiliului pentru diferendul româno-ungar.

D. Titulescu, în numele României, a înlesnit acordul direct prin cele două declarații făcute și care în rezumat spuneau:

1. Guvernul român e dispus să cerceteze fiecare caz concret ce i-s'ar aduce la cunoștință în vederea aplicării unui tra-

tament egal pentru toți, conform intențiilor legiuitorului agrar, dacă în practică reforma din Transilvania ar fi fost aplicată optanților unguri în mod deosebit decât supușilor români aflați în condiții materiale identice.

2. Optanții unguri expropriați pe temeiul legii agrare sunt asigurați că-și vor putea păstra bunurile imobiliare rămase, cu toate dispozițiile contrarii ale art. 18 Constituția nouă care nu admite străinilor proprietatea imobiliară rurală, ei le recunoaște numai dreptul la echivalentul valorii bunurilor.

D. Titulescu adăuga că România nu se socotește legată prin aceste declarații decât sub condiția reciprocității din partea Ungariei, adică și ea să se considere obligată prin declarațiile cuvenite.

Acordul dela Bruxelles semnat de ambele state, începea prin a recunoaște că legea agrară română nu este în contradicție cu prevederile tratatului de Trianon și ale celui special de ocrotire pentru motivul foarte simplu că autorii tratatelor nu putuseră înțelege un singur moment să interzică, pe viitor, României libertatea de legiferare în materia proprietății fără nici o excepție pentru vre-o categorie anumită de proprietari, și nici să facă din optanții unguri o categorie privilegiată de proprietari intangibili ca pe vremea feudalității.

Ulterior, guvernul dela Budapesta, prin contele Apponyi, a încercat să redeschidă chestiunea optanților dezavuându-și reprezentantul semnatar al acordului dela Bruxelles, deși acesta semnase pe baza unei plenipotențe categorice. Faptul a provocat o vie surpriză în cercurile internaționale fiindcă o asemenea procedură admisă în raporturile internaționale este menită să sdruncine orice încredere în cuvântul Statelor. Contele Apponyi și-a încheiat în această împrejurare declarațiile cu afirmarea că guvernul ungar își rezervă dreptul să facă ulterior orice alte demersuri i-ar fi îngăduite prin tratate ca și prin pactul Societății Națiunilor.

La un interval nu prea depărtat optanții înșiși, desigur după sfaturile guvernului ungar, s'au adresat tribunalului

arbitral mixt româno-ungar dela Paris cerând, pe femeii art. 250 din tratatul dela Trianon, restituirea moșilor expropriate sau o despăgubire în aur ce urmează a se fixa. Menționatul articol, prin excepție dela dispozițiile foștilor inamici, stabilește că bunurile, drepturile și interesele supușilor unguri situate în cuprinsul teritoriilor foștei monarhii nu vor putea fi confiscate sau lichidate.

Compoziția, procedura și funcționarea tribunalului arbitral mixt sunt stabilite prin art. 239 din acelaș tratat dela Trianon.

Prima serie de 29 procese de asemenea natură pornite de optanți împotriva României au venit spre judecată înaintea tribunalului arbitral mixt româno-ungar¹ dela Paris la data de 15 Decembrie 1926.

Reclamanții au fost asistați în instanță de dnii Gidel și Barthelemy profesori la facultatea de drept din Paris, Brunet profesor la facultatea de drept din Caen și dnii Lakatos și d'Egry avocați din Budapesta.

Statul român era reprezentat de dnii Millerand avocat și fost președinte al republicii franceze. Politis profesor onorar la facultatea de drept din Paris și fost ministru de externe al Greciei. Rosenthal avocat din București și Popescu-Pion agentul guvernului român pe lângă instanțele internaționale din capitala Franței.

Dela început reprezentanții Statului român au pledat incompetența tribunalului arbitral de a judeca afacerea optanților întru cât, în speță, nu este vorba de bunuri particulare, așa cum prevede art. 250 (Trianon), ci de o legiferare pe cale de măsură generală, în materie agrară, stabilind un nou statut al proprietății românești fără nici o deosebire de origină etnică, de limbă sau religie între proprietarii expropriați. Debaterile orale și în scris înaintea tribunalului arbitral au durat dela 15—23 Decembrie, iar hotărîrea ulterioară, prin votul arbitrilor neutri, d. Cederkrantz, a respins declinatoriul de competență cerut de plezanții Statului român.

În urma acestei grave hotărîri luată prin voința dlui Cederkrantz, hotărîre care ar putea să repună în discuție reforma agrară din România ca nesocotirea tuturor acordurilor anterioare și a judecăților rostite în aceeași chestiune, — guvernul român a comunicat tribunalului dela Paris că arbitrul său se retrage din instanță pentru toate procesele pornite de optanții unguri. Totodată, guvernul român s'a socotit dator, atât pentru justificarea hotărîrii sale cât și pentru limpezirea situației organelor instituite la pacea generală în scopul aplicării tratatelor, să se adreseze Consiliului S. N. pe temeii art. 11 alin. II din pact, adică acelaș text pe care se întemeiease Ungaria

în 1923 când s'a plâns la Geneva contra reformei noastre agrare.

În sesiunea din Martie a. e. a Consiliului chestiunea ridicată de România a venit spre desbatere. D. Titulescu, e expus din nou, cu lux de argumente, teza românească și a respins, adeseori cu o ironie necruțătoare, tema ungurească susținută înaintea tribunalului arbitral, după cum a spus în evidență enormitatea pretențiilor acestui tribunal în momentul când a respins declinatoriul de competență.

Luând definiția lichidării susținută înaintea tribunalului de avocații optanților cari au spus că lichidarea „este orice atingere adusă dreptului internațional comun” și alăturând-o de competența acelaș tribunal în materie la lichidare, d. Titulescu a tras ultima concluzie: iată că dreptul internațional și-a găsit în sfârșit garanția în tribunalul arbitral mixt prevăzut prin art. 250 al tratatului de Trianon! Ceeace nu poate face nici Curtea permanentă de justiție internațională dela Haga: să sancționeze dreptul internațional comun, fără consimțământul prealabil al Statelor, poate s'o facă tribunalul arbitral mixt româno-ungar prin voința unei singure persoane... Iată cum s'a născut dintr'odată arbitrajul obligator, idealul spre care omenirea se îndreaptă cu pași prevăzători și discreți, — dar numai în favoarea Ungariei!

În afară de argumentele menite să pună în lumină absurditatea pretențiilor ungurești, reprezentantul României a arătat cu lux de argumente că afacerea optanților unguri a fost judecată de patru ori până astăzi și anume:

Intâia oară, de guvernul maghiar la conferința păcii generale. Intru'adevăr, la conferință, primind comunicarea textului tratatului de Trianon, guvernul ungar nu s'a oprit asupra art. 63 și 250 pe care le-a invocat, pe rând, împotriva României, pe tema reformei agrare, odată în 1923, adoua oară acum în urmă la tribunalul arbitral mixt. În schimb, însă, a prezentat conferinței un lung memoriu intitulat „Reforma agrară din Transilvania și decretul din 1919” prin care nu se pomeneste un singur cuvânt despre „lichidare”. Cât despre propunerea ungară de text special în tratatul dela Trianon, menit să împiedece reforma exproprierii și să limiteze libertatea legislativă a României în materia proprietății imobiliare, ea a fost respinsă nu numai tacit, dar și expres prin scrisoarea de însoțire a dlui Millerand la textul tratatului de Trianon.

A doua oară, de guvernul maghiar cu ocazia acordului de Trianon.

A treia oară de Consiliul S. N. prin încheerea unanimă pe temeii acordului dela Bruxelles.

În sfârșit, *a patra oară*, de instanțele judiciare românești înaintea cărora optanții unguri s'au prezentat conform legii agrare împotriva Statului român, ca toți ceilalți expropriați de altfel, fie ei străini sau români.

Cum s'ar putea admite, astăzi, privilegiul optanților unguri de a redeschide

aceleași procese înaintea unor instanțe internaționale?

Chiar în sesiunea de Martie Consiliul și-a dat seama de gravitatea problemei ridicată de guvernul român.

Președintele în funcțiune, d. dr. Stresemann (Germania), a subliniat în ședința finală că este vorba de competența tribunalelor arbitrale mixte instituite prin tratate în raport cu dreptul intern și dreptul internațional asupra aceleiaș chestiuni. De aceea, a propus desemnarea unui raportor, în persoana dlui Auster Chamberlain (Anglia) pentru cercetarea aprofundată a problemei. Reprezentantul englez în Consiliu primind însărcinarea a cerut, totuși, să fie ajutat de alți doi colegi, așa cum se obișnuiește în toate chestiunile importante.

Astfel, s'a instituit un comitet de trei în care, alături de dl Chamberlain, mai figurează Viconte Ishii (Japonia) și d. Villegas (Chile), pentru a studia problema ridicată de România și a raporta Consiliului în sesiunea următoare din Iunie, dar comitetul de trei n'a putut ajunge la o concluzie spre a fi oferită Consiliului pentru a hotărî.

Punctul de vedere unguresc se menține la invocarea art. 239 (Trianon) cerând desemnarea unui arbitru neutru în locul celui național retras de România, cu argumentul precedentelor stabilite și considerând totul ca o simplă chestiune de procedură.

D. Titulescu, dimpotrivă, a dovedit că nu poate fi vorba de o chestiune procedurală, desemnarea unui arbitru neutru, căci România a atras atenția asupra gravității internaționale ce prezintă pentru pacea socială a Europei repunerea în discuție a reformei agrare românești.

Dacă ar trata chestiunea ca o simplă problemă de procedură, Consiliul ar refuza să-și îndeplinească misiunea lui politică și ar sdruncina încrederea lumii în Societatea Națiunilor.

Toate propunerile tranzacționale formulate de comitetul de trei au fost refuzate de reprezentantul nostru și d. Titulescu a declarat categoric că România nu va executa niciodată hotărîrile tribunalului mixt dacă se numeste un arbitru neutru în locul celui român retras.

Problema optanților unguri dinaintea Consiliului se rezumă, în definitiv, la răspunsul ce trebuie dat unei întrebări de fond, iar nu de procedură: *dacă un tribunal mixt poate opune un veto legislației interioare a unei țări suverane*. Adică, de stabilit din nou o linie demarcațională între dreptul național al statelor membre în Societatea Națiunilor și dreptul internațional, așa cum se prevede chiar prin pact (art. 15 aliniatul VIII).

În fața gravității problemei, Consiliul a amânat pentru sesiunea de Septembrie hotărîrea, în speranța că până atunci calea diplomatică va putea oferi o deslegare mai lesnicioasă.

Date fiind, însă, manifestările sgomotoase din presa și Parlamentul maghiar, întrunirile organizației așa zise pentru

¹ Alcătuit din arbitrii naționali dnii Antoniadu (România), Szenacs (Ungaria) și supra-arbitrul neutru ca președinte, d. Cederkrantz (Suedia).

apărarea bunurilor ungare din provinciile „deslipite” și mai ales interesele marilor latifundiari din Ungaria, deținători ai puterii de stat, amenințați la ei acasă de principul reformei agrare ro-

mânești, — este foarte puțin probabil să se ajungă la un acord diplomatic direct. Sarcina Consiliului va trebui îndeplinită până la urmă cu curaj și hotărâre.

N. Dașcovici

PROGRESE ȘI ÎNȚIFICE

Facerea lumii

Filosofii și învățații din toate vremurile au căutat să pătrundă misterul prin care Natura a însuflețit prima celulă, să afle adică prin ce mijloace, în lupta dintre întuneric și lumină, dintre infinit și mărginit, s'a produs prima licărire de viață pe pământ.

Și așa încă de acum 3500 ani, Moisi cea mai mare figură din Istoria Izraeliților, descriind facerea lumii, în Genesa prima carte a Vechiului Testament, arată că în ziua a treia, Dumnezeu a zis:

„Din pământ să răsară ierburii verzi cu sămânță după felul și asemănarea lor și arbori care să producă fructe, a căror sămânță să fie în ei”.

În cât după Biblie, în ziua a treia, după ce apele s'au despărțit de uscat, s'ar fi arătat prima manifestare de viață pe pământ, s'ar fi născut prima celulă vegetală; evident că zilele din Genesă sunt în realitate epoce și Moisi ca om învățat, pentru a fi înțeles de mulțime, a întrebuițat în povestirea sa cuvinte obișnuite în vocabularul comun al poporului.

Geologia confirmă această descriere, când arată că în perioada primară, într-o atmosferă caldă și umedă încep a se desvolta plantele uriașe cu dimensiuni înspăimântătoare; o floră îmbelșugată, cu o mare risipă de viață vegetală, invadează întreaga suprafață a pământului, dela ecuator la poli, din care s'au format mai târziu marile zăcăminte de cărbuni de pământ, pe care Geologii de azi le găsesc până în deșerturile înghețate ale Siberiei.

În acea vreme, după Biblie, pe întreg globul pământesc, era aceeași temperatură, deoarece soarele și luna; deci ziua, noaptea și anotimpurile, au fost făcute mai târziu, deabia în ziua a patra; pe atunci se credea că înainte de păcatul strămoșesc, pe întregul pământ domnia o primăvară continuă și numai după ce Adam și Eva au gustat din fructul oprit, Dumnezeu a trimis îngerii din cer, care odată cu alungarea lor din rai, au înclinat axa de rotație a Pământului, cu aproape 200 pe planul orbitei sale, așa că dela acea dată au luat naștere anotimpurile, cu diferențele lor de temperatură.

Științific această stare se explică astfel: după faza de incandescență, pământul a început cu încetul a se răci, și o pătură groasă de vaporii fierbinți, începutul oceanelor și al mării, învește scoarța subțire condensată a planetei noastre, într-o obscuritate fără margini, căci, deși soarele lucea de multă vreme, razele sale nu

puteau pătrunde prin pătura groasă de gaze și vaporii care învăluia pământul; pretutindeni deci era întuneric și haos, și în această nelămurire, răsare prima manifestare de viață, în timp ce treptat, cu solidificarea scoarței pământului, atmosfera începe a se curăți, astfel că razele soarelui pot pătrunde din ce în ce mai ușor până la suprafața pământului, întreținând și excitând primele licăriri de viață.

În ziua a cincea D-zeu a zis:

„Apele să scadă, iar jigăniții vii și păsări sburătoare să fie pe pământ sub tăria cerului”.

În adevăr geologia ne arată că în perioada secundară, începe o nouă fază de viață, reptile uriașe sunt regii pământului: mărele jurasice sunt pline de pleosaurus lung de 20 metri, și de Ichtyosarus cu ochiul cât capul de om.

În fine în ziua a 6-a, Dzeu văzând că lipsește un șef pentru a domni peste această operă minunată, și să se sue cu gândirea până la Autorul ei, văzând că nu este nimeni care să preamărească și să se bucure de frumusețile naturii create, spre a-i recunoaște legile, și armonia, a zis:

„Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră”.

Ceeace geologia confirmă ca ultimă creațiune a naturii.

Este un mister, cum Moisi care a trăit acum 3500 ani, a putut să redea într-un limbaj atât de clar, marile perioade parcurse de floră și faună în cursul evoluțiunii planetei noastre; căci la Egipteni, unde Moisi a petrecut cea mai mare parte din viața sa, geologia era necunoscută și tot astfel era la Chaldeenii, de unde a descins marele patriarch Abraham, care numai poate prin tradiție, ar fi putut transmite aceste cunoștințe, descendenților săi, și deci învățatului Moisi.

Pentru acei nemulțumiți cu originea dumnezeiască a primei suflări de viață pe pământ, cercetările s'au îndreptat în altă direcție:

În limbajul obișnuit cuvântul de „viață și căldură” sunt sinonime, și în toate limbile se zice „rece ca moartea”.

În adevăr un animal lipsit de viață este rece: frigul sau răceala, pară că ia locul vieții; mai mult aceste de friguri, prevestitoare ale oricărei boli, sunt curierii morții.

Și acum în aceeași ordine de idei, dacă se ține seamă de faptul, că pentru ca

viața să apară în oul fecundat al unei paseri, este necesar de o acumulare lungă de căldură, ne putem întreba dacă căldura nu produce direct viața, dacă căldura nu se transformă în putere vitală?

Fizica modernă care a creat teoria mecanică a căldurii, demonstrând că se poate transforma căldura în forță mecanică și reciproc, ar putea completa minunata sa sinteză, adăugând că această căldură se poate transforma în forță vitală, și atunci marea teorie a conversiunii forțelor, ar găsi o confirmare strălucită, aplicându-se nu numai corpurilor brute, dar și celor cu viață; și la toată urma de ce nu, căci din punct de vedere chimic, ultima perfecțiune a vieții pe pământ, omul adică, nu este decât un oxinitrocarbură de hidrogen coloidal.

Căldura și viața ar fi manifestarea aceleiași puteri, și cauza vieții ea și cauza forței mecanice, ar fi soarele; încât viața în general și oamenii în particular, n'ar fi decât niște păpuși, a căror mișcare e comandată de firele de aur ale soarelui, și atunci nu numai japonezii sunt fii soarelui, ci întreaga suflare de pe pământ este consecința razelor solare.

O altă explicațiune a primei manifestări de viață, ar fi că germenii de viață au putut fi aduși pe pământ, de aeroliții căzuți din alte lumi, deși la prima vedere, vidul și temperatura foarte joasă a spațiilor interstelare, s'ar opune la acest mijloc de călătorie a unei ființe vii; experiențe mai nouă însă au demonstrat că pentru un mare număr de bacterii, deși frigul și vidul suspendă pentru un timp îndelungat funcțiunile vitale, de îndată ce ele sunt puse într'un mediu favorabil, își reiau cu toată vigoarea, facultatea lor germinală.

Și atunci se poate foarte bine ca un microorganism dintr'o lume oarecare, din Sirius spre exemplu, împins de presiunea lumii Solare, să se întovărăsească cu alte pulberi cosmice, și să fi rățăcit un timp oarecare prin spațiul înghețat dintre stele, în stare de letargie, până într'o zi când a întâlnit planeta noastră.

Dar prin ce mijloace un simplu microorganism, pentru că la un moment dat a găsit un teren favorabil germinăției sale, poate să dea naștere la varietatea fără margini a formelor vegetale și animale, până la creerul unui Beethoven, Newton sau Pasteur, răspunde teoria transformismului.

Și în această luptă nehotărâtă, în aceste ipoteze mai mult sau mai puțin convingătoare, geniul poetic al lui Eminescu, lăsând uneori la o parte formele sentimentale ale sonetelor sale, cristalizează în Satira I-a, forma haotică primitivă a pământului prin cuvintele dascălului înfrigorat, care la lumina lunii, încheindu-și la gât halatul vechiu, și înfundându-și gâtul în guler și bumbacul în urechi:

Intr'o clipă-l poartă gândul, îndărăt cu [mii de veacuri,

La 'nceput pe când fînța nu era, nici ne-

[ființă.

Pe când totul era lipsă de viață și viață,

Când nu s'ascundea nimica, deși tot era
[ascuns.
Când pătruns de sine însuși, odihnea cel
[nepătruns, —
Fu prăpastie? genună? Fu noian întins de
[apă?
N'a fost lume pricepută, și nici minte s'o
priceapă.
Căci era un întuneric, ca o mare fără rază,
Dar nici de văzut nu fuse, și nici ochiu
[care s'o vază.
Umbra celor nefăcute, nu ncepuse a se des-
[face,

Și în sine împăcată, stăpânia eterna pace!
Dar deodată un punct se mișcă..., cel întâi
[și singur iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine
[tatăl.
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca
[doaba spumei,
E stăpânul fără margini, peste marginile
[lumei.

N. Hoisescu

Inginer Inspector General
Cluj.PROBLEME SOCIALE

Metapolitica

Am arătat în unele din lucrările mele¹ că, în esență, umanitarismul este anti-etatist și deci a-politic.

Politica, oricare ar fi definiția ei idealistă, a fost și este: lupta prin forță armată, pentru dominare. Ea este „ocuparea” claselor parazitare cari vreau să se mențină asupra popoarelor pururi harnice și rodnice. Politica este expresia proțică a acelei „sete de putere” care înșeală imensa zădărnice a existențelor medicore, utilitare și lașe.

Umanitarismul e o reacțiune împotriva politicii: El proclamă idealurile permanente și integrale ale omenirii, împotriva „idealurilor” transitorii și parțiale ale claselor sociale. Alt remediu pentru blestemul dualismului social, nu cunoaștem. Dualismul social, stăpâni și stăpâniți, va stăruii câtă vreme clasele vor purta între ele lupta de dominație politică, „câtă vreme clasele nu vor recunoaște, unele față de altele, legitimitatea lor organică și limitele lor de activitate creatoare, potrivit cu aptitudinile lor speciale în cadrul unui interes comun, supraordonat.

A-politicismul umanitariștilor e o urmare firească a anti-etatismului lor. Umanitarismul are printre principiile sale: „tendința spre unitate”. El vestește că numeroasele state de azi se vor contopi, prin pacifism și internaționalism, în federații de state, apoi în state continentale, până ce vor ajunge la „statul unic” al omenirii. Recunoscând, înainte de toate, legile naturale de evoluție ale speciei umane, umanitariștii afirmă că statul e o creațiune artificială, un organism parazitat, cu toată forța și autoritatea sa. Însă concepția „organismului omenirii” (v. „Biologia războiului” de G. Fr. Nicolai) nu e abstractă: omenirea este un organism unitar și acum, când e atât de divizată în state naționale. Când se va realiza statul unic, omenirea nu va deveni un organism unitar, ci va lna pe deplin cunoștință că ea este un organism planetar. Atunci ea își va da seama că statul, în ori ce fel de societate, este nu-

mai un aparat administrativ și executiv, ale cărui frâne sunt în mâinile unei minorități de stăpânitori; acest stat va avea întotdeauna acelaș caracter opresiv și parazitat.

Prin realizarea și recunoașterea economică, tehnică, culturală a „organismului omenirii”, statul unic, planetar, va deveni o carapace inutilă și apăsătoare asupra omenirii. Gigantanasia duce la pieire: — aceasta e o lege naturală. Monștrii preistoriei au pierit prin gigantanasie — după cum tot prin gigantanasie au pierit imperiul asirian și cel roman sau biserica autoritară catolică. Statul mondial, ajungând la culmea gigantansiei sale, se va desagrega în realitatea vie a întregii omeniri. De pe acum a început ceea ce unui numesc: „desintoxicare lentă, de stat”. Anti-etatismul umanitariștilor nu e „pentru viitor”; el se manifestă azi prin faptul că dâșii nu mai au fetișismul statului: de acest fetișism, socialității de pildă, încă nu s'au vindecat. Umanitariștii, recunoscând procesul istoric al capitalismului, care, în unele țări, se folosește de aceeași forță și intoleranță ca-și politicienii reacționari. Adevărul care trebuie prevăzut de toți, mai ales de socialiști, este acesta: omenirea e un organism unitar care tinde să-și conducă singură destinele ei economice, tehnice, culturale, religioase, fără să-și dea sângele parasitilor cari se înfig în carnea ei, numindu-se conducători, și fără să mai suporte armura înăbușitoare, fabricată în uzinele de arme ale Statelor...

Aceste idei, dacă n'au fost trecute sub tăcere, au fost ironizate ca simple „utopii”. Când am expus însă principiile umanitariste la Congresul lui „War Resisters. Internațional” (Londra, Iulie 1925) în fața celor cari reprezentau vr' o 50 de organizații pacifiste de stânga, ele au fost primite ea expresia unor năzuinți generale.

Anti-etatismul și a-politicismul umanitarist își găsește confirmări în manifestările tot mai evidente ale grupărilor active din occident. Voim să notăm aici, ca exemplu, primul congres internațional psihosociologic organizat de „l'Internationale des amis de l' Ordre spirituel”,

fondată de A. M. Briantehaminoff. În ședința din 5 Iunie 1926, sub prezidenția de onoare a profesorului Charles Richet (fondatorul Metapsihicii) și sub prezidenția activă a senatorului belgian Henri La Fontaine dela asociația internațională pacifistă din Belgia, s'a lansat un cuvânt care pare nou: **METAPOLITICA**, dar care e foarte aproape de ideile umanitariste pretutindeni în stare latentă. H. L. Follin, fondatorul și doctrinarul „Republicii supra-naționale” a precizat împreună cu Paul Olet, directorul „Palatului Mondial” din Bruxelles, planul social al evoluției umane după principiul spiritual și în cadrul metapolitic. Deși cuvântul nu ni-se pare potrivit, pentru că „meta-politica” ar însemna supra-politica, sau politica superioară, înregistrăm manifestul metapolitic ca un fapt merit să contribuie la marile reforme sociale viitoare.

În esență s'a proclamat, la congresul „Republicii supra-naționale” și al „Internationalei Amicilor Ordinei Spirituale”, drepturile și garanțiile metapolitice și supra-naționale ale individului și ale umanității concrete deasupra, și la nevoie, împotriva oricărei abstracțiuni și a oricărei politici, împotriva tuturor națiunilor și chiar a ori cărei Societăți a Națiunilor.” Acest principiu, căruia umanitariștii îi pot da și un substrat biologic, e susținut de către partizanii Metapoliticii prin: „unitatea umană solidară în tendințele ei și în bazele ei morale”, Morala însă trebuie bazată și pe interese comune. Se recunoaște înadevăr că trebuie asigurat „interesul general prin armonia intereselor particulare legitime”. Acțiunea „psihosociologică” tinde la restabilirea influențelor spirituale: gândire, credință, iubire, știință și artă împotriva preponderenței actuale a influențelor materiale: forță, intrigă, bogăție și număr. Aceste influențe materiale își afirmă suveranitatea prin instituții politice, împotriva cărora se ridică „atitudinea metapolitică”. Isovoarele influențelor spirituale se ivesc în conștiinți individuale diferite și inegale; evoluția socială trebuie să țină seama de desvoltarea individuală; asociațiile individuale să fie eliberate de formule abstracte și de noțiuni colective exterioare. Aceasta nu e decât anti-etatism, dar promotorii metapoliticii, nu rostesc, hotărât, acest cuvânt clar ci expun într'o serie de principii ideile cari trebuie să fie la baza, „comunității supra-naționale și metapolitice”².

² H. L. Follin: „La métapolitique supra-nationale, pag. 34. „Metapolitică: ciace depășește domeniul politicii și o transformă; — cercetarea și servirea interesului public în afară, deasupra și dincolo de artă și de știința politică. Metapolitica supra-națională e filosofia interesului public care se ridică deasupra națiunilor și a caracterelor naționale, și care depășește politica”.

³ Mai hotărât se exprimă această atitudine în buletinul „République supranationale”, (No. 2, Avril 1927), prin următorul motto:

¹ (V. „Umanitarismul și Internaționala Intelectualilor”, „Principiile Umanitariste” mai ales „Umanitarism și Socialism” pag. 43—63 și 71—81).

Această comunitate alcătuită din „cețateni supranaționali”, va fi dirijată și reprezentată de un „guvernământ cu caracter spiritual care . . . va veghea asupra intereselor comune primordiale”, opunându-se deciziunilor naționale și chiar internaționale cari ar primejdiu interesele comune ale omenirii. Manifestul metapolitic cuprinde și expunerea principiilor de organizare a acestei Comunități supreme, în legătură cu funcțiunile economice, intelectuale și politice ale omenirii.

Faptul că mențin cuvântul „politică” în cadrul concepției metapolitice, arată că Otlet, La Fontaine și ceilalți nu cer suprimarea politiceii, ci transformarea ei sub auspiciile spiritului, potrivit cu interesele generale ale umanității. De pildă, ei vreau să impună „Statului și Corpurilor oficiale o doctrină elaborată de organizația intelectuală în condițiuni pur științifice, potrivit cu planul de evoluție; — astfel, Statul și Corpurile oficiale vor fi sustrate dela acțiunile sterile ale unei politici oportuniste” . . .

„Republica Supranațională”, care își urmează acțiunea independent de „Internaționala Prietenilor Ordinei Spirituale”, „vrea să se afirme înaintea popoarelor și să notifice guvernelor funcțiunea ei spirituală” pe care n-o întemeiază pe forța numerică, ci pe ideea și sentimentul cari au conceput-o.

În „Documents de la Republique Supranaționale” (no. 3), găsim câteva indicații interesante asupra „Republicii metapolitice supranaționale”. Ea este o „uniune mondială de indivizi potrivnici tiraniilor născute din ficțiunea politică a intereselor colective naționale și eventual, internaționale” (în sens imperialist). Fiind „pur morală și spirituală”, această uniune se rânduește „în afară de națiuni și prin urmare, în afară de legislația națională și internațională”. R. S. este *apolitică*, de oarece nu urmărește „cucerirea vreunei puteri politice sau a vreunui prestigiu material, înfăptuind până și în funcționarea ei interioară orice tendință de silnicie și de suveranitate absolută, chiar a unei majorități” . . .

— R. S. este *antipolitică* în sensul că: 1° „combate spiritul de dominare silnică și de suveranitate absolută . . . al instituțiilor politice, a căror legitimitate sau necesitate nu e indicată s'o cerceteze nici s'o discute” (?); — 2°. Pentru a apăra siguranța și libertățile esențiale ale membrilor săi în special și ale oricărui indivizi-umani în general, Uniunea tinde să înlocuiască puterile politice materiale cu o autoritate morală și spirituală. — R. S. este deci *metapolitică*, de oarece depășește toate concepțiile și organizațiile politice; în sfera ei de acțiune, Uniunea

„Statele-Unite ale lumii? Poate. În orice caz: Lumea unită deasupra Statelor”. Vezi și declarația din fruntea documentelor R. S.: „Organisation et action”, No. 3, pag. 2.

⁴ Documentele R. S. Organisation et Action, No. 3, pag. 1.

trebuie să domine aceste concepții și organizații politice, „punându-le în vederea umanității și cu aprobarea ei, sub propriul ei control moral”.

Aceste expuneri de principii ar putea aminti unora de „Statul guvernat de filosofi” al lui Platon — și de vorba înțeleptă a poporului care știe că „lupul își schimbă părul, dar năravul ba” . . . Promotorii Metapoliticeii și ai „Republicii Supranaționale” proclamă, în fond, idei pe cari umanitariștii anti-etaști și a-politici le salută cu bucurie. Dar, „planul de organizare” al Metapoliticeii re-

zidă pe eroarea gravă de a crede că Statul și „sustinătorii” săi, politicienii, vor putea fi dominați vreodată de o „organizație internațională” și îndrumați spre idealuri spirituale! De fapt, politicienii trebuie să fie pur și simplu înlăturați, ca orice paraziți, iar Statul este menit să se *desorganizeze* în cele din urmă — și elementele lui să devină iarăși ceea ce trebuie să fie: realități *libere* economice, tehnice, culturale, religioase — ale omenirii întregite.

Eugen Relgis

Viața lui Lenin

II.

În acelaș an, în care bolșevicii își defineau programul lor, în Rusia începu o serie de turburări revoluționare, considerate, în general, ca primul stadiu al revoluției.

Criza economică, datorită războiului ruso-japonez, înfrângerea armatelor ruse, agitația revoluționară întreprinsă printre lucrători, toate acestea provocară o serie de greve în stil mare. La 3 Ianuarie 1905, muncitorii din uzinele Putilov suspendară lucrul; la 7 Ianuarie numărul greviștilor fu de 140.000 oameni.

De abia după 10 zile, greva încetă. La 9 Ianuarie, lucrătorii participară la o impozantă demonstrație în fața palatului de iarnă. Această demonstrație era organizată, în deosebi, de partizanii preotului mistic și reformator social Gapone, care recomandă credincioșilor să se ducă în fața palatului de iarnă, pentru ca să implore dela șeful bisericii, dela țar, dela cel mai mare drept credincios creștin, reforme salvatoare pentru popor. Țarul însă, își întâmpină credincioșii cu salve de pușcă... Mulțimea își primi moartea cu resemnare, neretrăgându-se nici un pas. De atunci pieri în Rusia, legenda creștinismului izbăvitor de rele sociale.

Iată ce scrie privitor la această dureroasă întâmplare, marele Dimitri Merejkovsky în interesanta sa cărțuție: „*L'ame de Dostoevsky le prophète de la révolution russe.*” „În persoana sutelor de mii de muncitori ruși cari, la 9 Ianuarie 1905, au defilat pe străzile Petersburgului și înaintea palatului de iarnă, cu femeile și cu copiii lor, cu icoane sfinte și cu steaguri bisericesti, era poporul rus întreg, care se îndrepta către țarul său, cum se îndreaptă copiii către părinții lor, crezând în el, cum credeau în Christ Mântuitorul. „Se putea refuza încredere într'un astfel de popor? Se putea crede, că s'ar fi putut răspunde la încredere prin încredere și astfel s'ar fi realizat marea minime a unirii poporului cu țarul său. Ceeace ar fi trebuit să se întâmple, după Dostoevsky. Din nenorocire știm ce s'a întâmplat, știm ce a răspuns țarul poporului său, ceea ce iubirea tatălui a dat ru gămintului copiilor săi: *măcelărirea* poporului, *măcelărirea* copiilor. Și nu e gre-

șala unei anumite autocrații, ci e greșala specială a *autocrației ortodoxe*, a oricărei *stat creștin* dela Constantin cel Mare până în zilele noastre. Și fața pământului rus a fost udată de sânge rus! Și sub masca lui Christ, poporul a putut vedea fața Bestiei!” (pag. 42).

Nemulțumirea creștea. Agitația se mărea. Revoltele se întindeau. Studenții coborau în popor! Țineau meetinguri în facultăți; organizau greve; conduceau manifestația! Tipografiile din Moscova se pun în grevă. În toate orașele, în toate industriile grevele se țin lanț. Caracterul lor politic — contra țarismului — se manifestă la orice adunare. Poliția la rândul ei, împușca, aresta, întemnița și deporta. Era o fierbere generală. Greva se întinse, la lucrătorii dela căile ferate, la uzinele electrice, la telegraf, la poștă!

În această frământare totală, la Petersburg se constituie primul *soviet muncitoresc*. Țarul numise, între timp, prim-ministru pe liberalul Witte, care să și grăbi să anunțe o „constituție” pentru popor. În noaptea de 17 spre 18 Oct., poporul năvăli pe străzi, cu steaguri roșii, cântând cântece religioase în amintirea victimilor din Ianuarie trecut și cerând, șgomotos, amnestia. Massele nu aveau nici o încredere în liberalismul lui Witte, menit să salveze țarismul dela o ruină sigură.

Și nu a greșit în judecata sa. Mai târziu, Witte alese de ministru pe reacționarul Durnov, care făcu o repersiune sângeroasă.

În Noemvrie: noi greve, noi meetinguri. Sovietul decide o grevă generală. Witte telegrafiază membrilor sovietului: „împlorându-le să înceteze greva și numărându-i „frați muncitori!” La 26 Sept., președintele sovietului din Petersburg Kronstalev Nossar, este arestat; la 3 Dec. întreg comitetul sovietului, adunat într'o reuniune, este și el arestat. Începe represiunea și fu sângeroasă. Insurecțiunea armată a muncitorilor din Moscova eșua. Revolte fură potolite prin fier și sânge; nemulțumirile fură înăbușite prin areștări și deportări. Revoluția din 1905 se termină cu fiasco...

Pentru revoluția din 1917, ea fu însă o manevră generală de încercare a forțe-

lor și de măsurare a puterii inamicului. Activitatea lui Lenin, în timpul zilelor revoluționare ale lui 1905, fu foarte mare, deși puțin aparentă. Lenin părași, în secret, străinătatea și cu ajutorul unui pașaport britanic reuși să pătrundă în Rusia, unde trebui să trăiască ilegal. Iată de ce comitetul partidului nu-i îngăduia să se arate niciodată în public. În umbră însă, se putea vedea un Lenin atent la toate evenimentele, cercetând și calculând forțele, ordonând greve sau manifestațiuni...

„In revoluția din 1905, rolul lui Lenin — serie Zinoviev — a fost capital. Inșă el n'a apărut la adunările sovietului din Petersburg decât odată sau de două ori. Lenin ne-a povestit însă cum a asistat la aceste adunări, nevăzut de public, și cum a admirat, din galerie, prima adunare a deputaților muncitori”. (G. Zinoviev „Lenin” pag. 21). Sovietul din Petersburg a fost creat de menșevici, întreaga revoluție a fost condusă — în deosebi — de conducătorii lor. Dar după eșuarea revoluției menșevicii începură să se vaite ca niște babe; iar Plehanov merse până acolo încât spuse, referitor la insurecția din Moscova, că „nu trebuia să se ia armele”.

Dar Lenin vedea în *revolta armată* a muncitorilor idealul său de revoluție socială. Dela crearea aceluia prim soviet din Petersburg, Lenin văzu clar că forma viitoare a statului muncitoresc nu va putea fi o alta de cât o uniune de soviete. Lenin începu să considere sovietele, ca organizațiuni, cari luând puterea guvernamentală, trebuia să facă din muncitori clasa conducătoare. Iată de ce spunea el aceste lucruri în 1916, muncitorilor din Petersburg: „întrebați-vă de o mie de ori, dacă sunteți gata, dacă sunteți atât de puternici, măsurați-vă de zece ori forțele, mai înainte de a da lovitură. A organiza soviete înseamnă a declara luptă cea mare, a începe împotriva burgheziei războiul civil, a începe revoluția muncitoare”.

Menșevicii începură să înfățișeze revoluția din 1905 ca o greșală totală, ca un haos, ca o nebunie a „elementelor naturale”.

„Voi n'ați înțeles această mișcare”, le răspundea Lenin, „A fost o mare revoluție și nicidecum un haos. A fost o mare revoluție nu din cauza manifestului dela 17 Octomvrie, nu din cauza tulburărilor stârnite în rândurile burgheziei, ci pentru că a fost — cu toată înfrângerea sa — o revoluție armată a muncitorilor din Moscova, pentru că în fața proletariatului din întreaga lume a strălucit, timp de o lună, sovietul muncitorilor din Petersburg. Și revoluția va reînvia, sovietele vor răsări din nou, comitetele vor învinge”...

Insuccesul revoluției din 1905, fortifică poziția discipolilor lui Lenin în rândurile social-democraților ruși. Cu ajutorul fracțiunilor poloneze și letone și contra menșevicilor și a *Bundului* israelit, Lenin își câștigă primul loc în marele consiliu

al partidului. Cearta însă între cele două fracțiuni deveni extern de violentă. Deoparte, bolșevicii îi acuzau pe menșevicii că sunt agenți burghezi. De altă parte, Martov însuși, al fi pus mâna pe o sumă de bani, lăsată de o femeie, prin testament, întregului partid și că ar fi întrebuințat-o numai pentru scopurile tănuite ale fracțiunii sale. În timpul anilor 1906 și 1907, Lenin trăi, sub nume fals, în localitatea Kukala, în Finlanda, aproape de frontiera rusă. De aci, el dădea, neînțecat, instrucții partizanilor săi revoluționari.

Obligat, în cele din urmă, să părăsească Finlanda, Lenin se exilă din nou în străinătate, la Paris, și apoi la Geneva de unde scoase o serie întreagă de reviste, broșuri de propagandă, precum și ziarele „*Proletarul*” și „*Democratul*”.

Către sfârșitul lui 1907, Lenin luă parte la congresul internațional socialist din *Stuttgart*. Luă parte activă, în deo-

sebi, la discutarea și redactarea rezoluției privitoare la războiu. Impreună cu Rosa Luxemburg propuse o rezoluție, prin care „socialiștii din toată lumea trebuiau, în caz de războiu — să folosească din toate puterile criza economică și politică pentru a grăbi căderea dominației capitaliste”. Rezoluția sa nu se potrivea de loc cu cea a lui Bebel. Acesta discută aprins cu Lenin în privința rezoluției sale, spunându-i că e de acord în privința fondului, dar că vrea o moderare a formei de exprimare, pentru ca să nu să sperie „vitele” burgheze. Rezoluția lui Lenin, susținută, printr'un discurs, în fața congresului, ținut de Rosa Luxemburg, fu respinsă. Menșevicii, Plehanov, Martov, etc. sprijiniră moțiunea mai moderată a lui Bebel.

(Va urma).

N. N. Matheescu

ACTUALITAȚI

Psihologia „mulțimii” franceze

E o constatare aproape banală că popoarele latine se deosebesc categoric de celelalte printr'un individualism pronunțat. Ca o urmare firească a acestuia, printr'un criticism exagerat. Deci: prin exces de individualism. Dovada o avem — se spune — în istoria instituțiilor lor politice a dreptului în genere și în istoria literaturilor romane, în a cărei evoluție individul constituie lentila convergentă a tuturor preocupărilor de ordin sentimental sau ideologic. Furia romantică a lui Victor Hugo, pe care memoria organică a poporului francez o desgroapă azi din țărâna uitării, își poate afla justificarea în același neastâmpăr dinamic al individului dormit de revărsare, chinuit de necesitatea continuă a depășirii de sine, ste chiar prin riscul de a sparge zidul chinezesc al tradițiilor anterioare. De altfel însuș manele vrăjitor de suflete din miezul veacului trecut afirmă într'un loc, că un popor nu poate avea decât două realități sacre: individualitatea teritorului pe care se mișcă și inviolabilitatea conștiinței individuale...

Ar rezulta din toate acestea, că rolul masselor la popoarele latine, atât în clipele mari cât și în mediocritatea zilelor pacifice, e redus istoricește. E comprimat la singura atitudine de a servi de laborator social-politic genilor tari, indivizilor intraripați. Dacă „drepturile individului” formează busola istorică a rasei latine, la ce ar mai servi instinctul mulțimilor?

Totuș — ciudată antinomie! — la nici una din rasele pământului simțul coeziunii sociale controlul permanent al instinctelor obștești asupra complexului vieții naționale nu este atât de treaz ca la aceeași popoare de origine latină. Când scriu acestea mă gândesc cu specială stăruință la agilitatea mulțimilor franceze,

Cezar însemnase pe vremuri în ale sale „comentarii” asupra Galiei, că femeile galicene distingeau printr'o extremă curiozitate, iar austerul Thomas Carlyle, părinte al atâtor majuscule, își începe astfel un capitol din cunoscuta sa „Revoluție franceză”: „Mulțimile franceze sunt cel mai viu fenomen din lume”.

Dar nu e neapărat necesar să recurgem pentru verificarea afirmației noastre, la autoritatea celor doi iluștri observatori apuși. Ea poate fi substituită prin originalitatea amănuntelor vieții de stradă din Paris sau prin reacțiunea acestor mase față de unele evenimente de viață publică recentă. Faceți, vă rog, o mică plimbare pe unul din marele bulevarde, seara între orele 6—7, când această viață intensă clocotește pe străzi, opriți-vă la o răscruce, aprindeți o țigare și priviți atent, printre vârtejurile de fum, mulțimea care se frământă ca un perpetuum mobile în toate senzurile. Dacă circulația fantastică se oprește pentru o clipă din cauza unui accident, apropiati-vă de locul accidentului și vedeți ce se petrece. Se întâmplă că un șofer nebunatic să clace vre-un bătrânior, care nu mai poate avea elasticitatea necesară traversării? Sute de trecători se strâng într'o clipă în jurul vehiculului cu pricina, gesticulează, amenință pe cel vinovat cu toate consecințele fatale ale unor pumni înclistați. Și să nu credeți că cei ce amenință sunt numai bărbați. Am văzut adesea venerabile mame de familie agitându-se cu aceeași vehemență, cu aceeași ochi fulguroși, uitând că misiunea lor estențială e aceea de a pregăti amiaza cu zarzavaturile, fleicile și colonialele ce ținau în coșul de cumpărături... Deși „autoritățile constituite” apar, aici, mai sprinten la

locul primejdiei decât la noi, mulțimea nu se împrăștiă până când elegantul sergent nu și-a dressat procesul verbal, nu și-a reconstruit în mod perfect toate „circumstanțele” faptului împlinit. Cât despre martorii necesari „judecătorului de pace”, puteți fi siguri că nu lipsesc. Ei se „constituie” în bloc.

Un alt amănunt: într-o frumoasă dimineață de Maiu doi aviatori îndrăzneți (Nungesser și Coli) se decid să despică pentru primadată văzduhurile Oceanului Atlantic în sbor rectilinear, fără escală, Paserea Albă (l'Oiseau Blanc) se ridică cu spontaneitate din aeroportul dela Bourget, se îndreaptă spre pustiul întins al apelor, devorând spațiul cu nesațiul unui titan. Ii călăuzia, pe bravii aviatori, gândul că ritmul motorului se confundă de astădată, cu bătăile de inimă ale nației întregi. Dar legile cosmosului se răzbură cumplit. Geniul morții îi înghiți lacom într-una din nenumăratele sale forme stupide, prăvălindu-i din înălțimi fantastice, întocmai cum prăvăliră în vremurile mitologice razele soarelui pe Icarus, cel cu aripile tichuite din ceară. Vestea dispariției lor se confirmă și întreaga populație a Franței se consternă. Și abia la câteva zile după părăsirea oricărei nădejdi de a-i mai regăsi, văi sau morți, tragedia lor îndrăzneală fu eternizată într-una din acele melodii duioase, cari se răspândesc în Paris prin cântăreții de stradă. Astfel semnificația adâncă a curajului lor fu repede asimilată de sensibilitatea mulțimii. Unul din acești cântăreți de răspântii fu împrejmuț de câteva băbuște de mahala, care-și strângeau des ochii înlăcrimați, cu toate că nici una dintre ele n'ar fi putut fi bănuită de „cunoștințe tehnice” sau de viziunea umanității viitoare.

Voii o manifestare mai importantă a acelor mulțimi?

În anul trecut parlamentul francez oferea un spectacol destul de îngrijorător pentru o națiune ieșită victorioasă din războiu. Timp de doi ani înertofia primejdioasă a unor „individualități” îl condamnase la impotenta politică cunoscută sub numele de cartelism. Într-o bună zi, când francul francez deveni din ce în ce mai anemic, se ridică brusc temperatura acelor mase. „Sefii” fură îndrumați la ordine, iar d. Heriot, dacă-mi amintesc exact, își salvă bagajul de doctrine printr-o ieșire discretă a palatului Camerei, ieșire dosită de care dispun aproape toate parlamentele din lume.

Acestea sunt masele franceze: aparent vătuce, dar pline de revoltă sfântă. Extrem de expansive uneori, chiar primejdios de expansive (cazul primelor începuturi ale marelui revoluții), dar gata să urmeze pe un Napoleon până la Moscova în cea mai desăvârșită tăcere, fie la ducere, fie la întoarcere. Oricât s'ar revolta, germanii de pildă: există și o disciplină latină.

Există și la popoarele latine acea imponderabilă realitate sufletească socială, care nivelează extravaganțele individuale. Admit că această disciplină nu se asea-

mână întru nimic cu sergentismul prusiac. Ea nu e de origine birocratică, nu e de origine divină și trecută prin voinea Kaiserului, care jucă rolul de transformator practic al acelei discipline. Ea e mult mai adâncă, mult mai caldă, fiindcă e mai umană, e de natură emoțională. Imi închipui că și cetățenii unui oraș german protestează când un șofer prăvălește la pământ un bătrân venerabil sau un invalid ciung. Dar cred că această revoltă se naște mai curând din constatarea, că automobilul a călcat vre-unul din paragrafele legilor de circulația, iar nu fiindcă cel izbit de pământ s'a nenorocit pe o viață întreagă sau și-a găsit chiar moartea

pe loc. La latini, la francezi ea naște dintr-o rapidă transformare a mulțimii în starea sufletească a celui ce suferă. O fi aceasta o atitudine izvorită din aceeș conceptie de viață că viața fiecărui individ e sacră? Se prea poate. Motivele acestei coeziuni sociale nu importă. Importă mai presus de orice instinctul solidarității, care acționează prompt, pedepsește ad hoc. Importă faptul că există în masele franceze un fluid electric, care carbonizează rapid orice velleitate de a tulbura iremediabil echilibrul vieții sociale și naționale.

Paris, la 13 Iunie 1927.

N. Buta

DISCUȚII LITERARE

Oameni și Scrieri

N. Iorga, „Istoria literaturii românești”. Ediția a II-a, revăzută și larg întregită. Lucrările noului istoric P. P. Panaitescu

Necobservată, aș zice nesărbătorită a apărut ediția a doua din *Istoria literaturii românești* a dlui N. Iorga. E drept că avem numai volumul I din această nouă ediție; dar și dacă ar fi apărut toate volumele deodată, aceeaș soartă o aștepta din partea presei noastre literare. Ne aflăm în fața unui caz de inferioritate intelectuală, și e locul să observăm ce părere strimță își face literatul dela noi despre chemarea lui!

Câte un recenzent resleț, știindu-se în specialitate, a ținut să scoată la iveală erori în publicații care au rarul avantaj de a nu fi cetite din cauza greutateii lor de peste un chilogram. Gramaticii nu pot eși din întregul lor orizont. Și alexandrinii, punând virgule la epopeea homerică, se vor fi închipuit deopotrivă cu Homer... Este consolară sterilității.

Oricâte rectificări va suferi monumentală lucrare, ele vor ajuta la clarificarea problemelor istorice în parte, dar nu vor atinge pe autor, căci autorul *Istoriei literaturii românești* rămâne d. N. Iorga, ceea ce ni se pare că nu se observă îndeajuns. Să facem bine distincție între autori care mor odată cu cărțile lor, și autori cari supraviețuiesc cărților, după ce ele pierd sub progresul descoperirilor, cum se întâmplă foarte des în istorie. Taine a rămas istoricul literaturii engleze, deși cartea lui nu mai este ultimul cuvânt în materie, iar istoriile literare ale filologilor români și-au înmormântat autorii odată cu apariția dlui N. Iorga.

„E aproape un sfert de veac de când dădeam întâia ediție a acestei cărți”, scrie d-sa în 1925. Nici o altă lucrare n'a apărut de atunci care s'o egaleze; în schimb ea un omagiu indirect adus autorului, încercările altora au plecat toate dela opera dlui N. Iorga, care a dat naștere și cărților de popularizare.¹ Și nu credem că va da cineva o împărțire a materialului alta decât a dlui N. Iorga: Literatura slavonă; Vechea literatură religioasă; Întâii cronici. Aceste capitole erau tratate în prima ediție ca „Istoria literaturii religioase” și tipărită în colecția d-sale de Studii și Documente, de mult nu se mai găsea în vân-

zare, încât era o adevărată vânătoare din partea noastră, a tineretului, înainte de războiu s'o găsim pe la anticari sau pe la vre-un „cetitor” care n'o cetia.

A doua ediție se deschide cu un întins studiu asupra literaturii populare, care e pusă la baza literaturii românești ca și epopeea medievală în istoria literară a popoarelor apusene. Nu numai poezia și poveștile, ci și „literatura gnomică” (proverbele) se bucură de un capitol. În afară de studiul despre baladă, celelalte capitole sunt inedite, — pentru prima oară orânduite în vederea unui studiu unitar de literatură populară.

Învățații și poeții, simt o nespusă plăcere, când ating vârsta bătrâneții, să se pună în contact cu această literatură și cu înțelepciunea poporului. Goethe se delectează în proverbele orientale, Tolstoi își găsește refugiu în sufletul țaranului rus, iar Maioreșcu admonestează pe Duiliu Zamfirescu că, în discursul de intrare la Academia română, a trecut cam ușuratec peste literatura noastră populară. E ca un protest al tineretului spiritului la îmbătrânirea celeului . . . Cel mai frumos capitol, dintre cele patru pe care d. Iorga le dedică literaturii populare, este cel asupra proverbelor. C. Negruți s'a folosit de un procedeu literar aproape de al dlui N. Iorga, de a scrie câte-va pagini în proverbe, fără pretenția de studiu, ci mai mult spre a înfățișa valoarea lor, narând cu ele.

Începuturile istoriei literare franceze sunt exclusiv de competența filologilor, dar nu a filologilor de tip nemțesc, cunoscuți la noi, ci a filologului francez care se ridică la creații, la reconstrucții literare, vaste, ca ale lui Gaston Paris; începuturile istoriei noastre literare, primele tipărituri slavone, și cronicile în slavonește și românește, sunt un domeniu al istoricului, unde d. N. Iorga a introdus ordine, risipind ceața de deasupra evului nostru mediu cultural. Pentru acest timp, *Istoria literaturii românești* se completează cu primul volum din *Istoria bisericeii* a d-sale, complementul ei firesc. Și numai astfel, după erudiția istoricului va fi posibilă o străbateră psihologică în inima aceluia material, care, deși în aparență este fără vre-o semnificație sufletească, totuși află în el, descoperi în

¹ Cum sunt istoriile literare de vulgarizare ale dlor G. Adamescu, Sextil Pușcariu, etc.

dosul cărții slavone un gest cultural, grăitor de o anume stare psihică.

Astfel sunt învățăturile lui Neagoe Vodă Basarab, cea mai reprezentativă dintre cărțile slavone. Se știe că cine zice slavonism, zice bizantinism, căci slavii au împrumutat totul servil din cultura bizantină, încât vechea noastră cultură este datoare nu lumii slave, care trăia într-o adâncă ignoranță, ci Romei a doua, Bizanțului. Învățăturile lui Neagoe, scrise în limba slavonă, au ca original un prototip bizantin, *Umilînța* de Simeon Monahul, după cum a arătat d. D. Russo (*Elenismul în România*, p. 31). Este, prin urmare, în învățăturile lui Neagoe, primul și singurul Domnitor autor de până la Cantemir, un document sufleteș al epocii, grăitor de configurația ei spirituală ortodoxă.

După d. N. Iorga, care a trasat definitiv cadrele și a făcut istoria externă a faptelor, nu putem aștepta decât numai astfel de lucrări, care să despice faptul în intimitatea lui sufletească, aproape întotdeauna de caracteristice tipice bizantine-ortodoxe. Și în loc să vedem istoricii literari îndrumându-se în această direcție, constatăm la ei o repetiție după d. N. Iorga, o reeditare slabă a d-sale, pierzându-se în amănunte istorice și filologice. E drept că astfel de lucrări dispensează pe autori de inteligență și de cultură generală; cu erudiția ei rămân la periferia vieții sufletești a poporului român, așa cum stă bine intelectualului dela noi...

D. N. Iorga n'a urmărit în vechile tipărituri viața religioasă — și în *Istoria bisericii* d-sa a studiat mai mult istoria instituției, — ci unitatea națională, pentru care a găsit ilustrarea în traducerile husite și tipăriturile coresiene. Trăgând concluzii asupra acestora din urmă, d-sa seria cu un sfert de veac înaintea înfăptuirii unității naționale, politice: „Marele merit al acestor cărți e poate acesta că, trecând hotarele, au adunat sufletește, prin viața culturală, pe toți românii la oaltă. Prin ele mai mult decât prin vechile manuscrise (husite), care circulau greu și se opriau puțin, nedesăvârșit, s'a întemeiat o viață literară comună a tuturor românilor. Prin ele, aceste cărțuli urâte, păstrate astăzi în puține exemplare ferfenițoase, prin găurile cărora se plimbă carul, s'a întemeiat ceva neprețuit pentru orice popor, căci cuprinde ceace va da forma gândului și simțirii generațiilor care se vor urma: „*limba literară*”.

În privința cronicilor, d. Iorga n'a avut să facă schimbări la ediția a doua. Ceace a stabilit d-sa cu privire la Ureche, a rămas nesdruncinat, deși în intervalul de timp dintre cele două ediții se formase o opinie, care nega radical tradiția și pe d. Iorga. Este vorba de interpolatorii lui Ureche. Miron Costin a vorbit în *De Neamul Moldovenilor* despre Simion Dascălul, Misail Călugărul, Istrate Logofătul care ar fi fost autori ca și Ureche în cronica ce-i poartă numele. Părerea trece în *Hronicul* lui, Cantemir.

C. Giurescu, indus în eroare de Predosloviea lui Simion Dascălul, crează o problemă, și ia adaoșele lui Simion, publicate de Kogălniceanu ca apendice, introducându-le în însuși corpul cronicei lui Ureche. După cum Homer devenise un mit în ochii filologiei germane, Ureche devine un personaj vag, fără calitate de autor, pe care i-o atribuiseră Kogălniceanu în colecția *Letopisețelor*. D. Iorga considerase pe interpolatorii „nume toate de copisti sau de oameni învățați” (p. 302), și tratase cronica lui Ureche ca o operă individuală și pe

Ureche ca pe un autor din zilele noastre.

Dacă mai putea să fie îndoială, sub greutatea cu care Giurescu cădea în cercetările lui, studiul dlui P. P. Panaiteșcu, *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin* (1925), a venit să dea dreptate de cauză tezei dlui Iorga și să salveze pe bătrânul cronicar, care rămâne pe viitor autorul întregii cronice ce-i poartă numele. Este un caz ilustrativ că și cu erudiția și cea mai severă critică poți ajunge să susții neexacțități, și în nici un loc mai bine ca aici nu se poate spune că exactitudinea în istorie nu este întotdeauna și adevărul istoric. Dealtfel, luat în largul înțeles, „istoriografia noastră face prea puțin deosebire între exactitudine și adevăr, confundând una cu alta.

Într-o istorie literară generală, autorul este constrâns de spațiu la studierea monografică a fiecărei personalități, și astfel trebuie să înțelegem pentru ce capitolul asupra lui Miron Costin rămâne să fie completat la lectură cu monografia dlui P. P. Panaiteșcu, citată mai sus. Valorificarea pe care d. Iorga a făcut-o primului descoperitor entuziast al originilor noastre latine poate fi rezumată în următoarele cuvinte: „prin acest cugetător serios și scriitor cu forma limpede, neamul nostru s'a lămurit pentru întâia oară, nu asupra exodului medieval înfășurat în legende fără glorie, ci asupra strălucitei descendențe romane” (p. 331). Căci o altă însușire care contribuie la durabilitatea operei dlui N. Iorga, este valorificarea scrierilor și caracterizarea autorilor, acea parte a criticului, care este totul în ce privește valoarea permanentă a unei istorii literare. Până la d-sa nu aveam o ierarhizare a valorilor în trecutul literar românesc, și ca să vedem progresul ce a adus în sensul critic, n'aveam decât să privim la câte o istorie literară recentă, — simplu catalog de tipărituri și pomelnice de nume.

D. Panaiteșcu a arătat că dacă Miron Costin își ia argumentele pentru dovedirea latinității românilor din sasul Topeltin, dar și din limba românească, mândria și convingerea de însemnătatea originii latine nu și-a putut-o forma decât sub influența umanistă polonă. De aceea influența sasului asupra cronicarului român, care-l citează numai o singură dată și nu-l folosește privitor la Ardeal, trebuie redusă și înțeleasă în relație cu umanismul polonez.

Dacă lui Ureche, predecesorul lui Costin, i-a lipsit entuziasmul pentru ideea latină, nu e mai puțin adevărat că el n'a fost singurul din prima jumătate a veacului al XVII-lea care să știe de descendența nobilă a neamului său. În studiul său *Influence de l'oeuvre de Pierre Mogila dans les Principautés roumaines*, d. Panaiteșcu a reproduș prefața lui Udriște Năsturel la traducerea în limba slavonă din limba latină și Imitației lui Christos, în care, la 1647, boerul muntean spune, că încă din adolescență a prins „o mare și fierbinte dragoste pentru limba română sau latină, fără îndoială înrudită cu limba noastră”.

Este prima afirmație de latinitate până la cronicarii moldoveni. Oare să nu se poată vorbi de un mediu prelucrat în sensul latinizant, care a fost priincios cronicarilor?

Atât Ureche cât și Udriște Năsturel, care pot fi pe viitor împreună ca întâi descoperitori ai originilor noastre latine, unul din Muntenia și altul din Moldova, aparțin la ceace d. Iorga numește, în *Istoria bisericii*, „epoca lui Petru Movila”. Într'adevăr, nu numai în biserică, ci și în cultura românească

în genere este o epocă a lui Movilă, și încă una glorioasă, cu răsunet în Băsărit, ca și în Apus. Această epocă, pe care am denumit-o în studiul meu *Spiritul românesc creator* (din *Gândirea*) epoca îndoctrinării latinității de către români, se caracterizează prin introducerea culturii latine în lumea ortodoxă de către Petru Movilă.

Dacă din lipsă de documente, erau îndoeli asupra introducerii acestei culturi și între români, de unde rezervele dlui Iorga în *Istoria literaturii* la capitolul asupra școlii dela Trei Ierarhii, după studiul dlui Panaiteșcu despre Movilă au căzut. D-sa a arătat că școala dela Trei Ierarhi, colegiul vasilian, întemeiat sub influența lui Movilă, a fost deschis de profesori trimiși de el dela Kiev, unde baza era învățământul latin. La Kiev, Iași și Moscova, unde Movilă trimite la cererea Țarului „profesori de greacă și latină”, prezidează un timp spiritul fiului lui Simion Movilă, care sparge astfel izolarea lumii ortodoxe de Occident. Iată însemnătatea lui Movilă din punct de vedere istoric laic, și numai astfel putem pune bazele formării ideii latine în Principatele române. Ademenitor câmp de explorat pentru viitorii cercetători istorici, care ne vor putea da condițiunile materiale de naștere și creștere a ideii, căci psihologicele știut este că ea nu putea să apară cu incandescența din inima lui Miron Costin, Cantemir, etc. Până la a atinge limita extremă în școala dela Blaj, când devine o idee fixă, ideea latină era necesară să crească și să-și facă mai întâiu loc printre români, iar acel timp al începutului nu îl vedem decât în epoca lui Movilă. Ca un efect al colegiului vasilian este privită afirmația episcopului catolic Bandini în Moldova la 1647, că Domnitorul Vasile Lupu lucrează mult să introducă „cultura latină în Moldova”.

Mai ținând seamă că familiile care constituiau partidul polonez în Moldova, dintre care face parte familia lui Movilă, au trebuit să aibă aceeași cunoștință ca și Ureche, despre originea românilor, nu este o exagerare să se vorbească de un mediu latinizat. Dela Petru Movilă și reprezentantul său cărturăresc în Moldova, Varlaam, n'avem depoziii în favoarea originii. Dar este de admis că Movilă, când își caută genealogia la... Mucius Seevola să nu fi avut aceeași conștiință cu Ureche și Năsturel? Este admis ca latinitatea să fi fost la sine numai o piesă culturală din umanism, când se știe că se pregătise la aceeași școală cu Ureche? Cât despre Varlaam, este destul să amintim că traducerea lui Udriște Năsturel o dedică mitropolitului moldovean, și dacă nu dintr'altă parte, ceace este exclus, din prefața traducerii și-a putut lua cunoștință de descoperirea că limba latină este „înrușită cu a noastră”, a românilor. Udriște Năsturel, care precedea în scris pe moldovenii privitor la origine, în prefața unei alte tipărituri, din 1643, numește Muntenia cu numele „Dacia”, ceace constituie o altă dovadă a preocupării și cunoștinții lui de originile antice ale românilor.

Așa dar, într'această direcție trebuiesc îndreptate cercetările. Va trebui să se reconstituiescă relațiunile dintre Movilă, familiile moldovenești, Udriște Năsturel, Varlaam și Ureche privitor la origini, spre a vedea că nici Ureche și cu atât mai puțin Miron Costin și cronicarii munteni au fost niște glasuri în pustiu, ci dimpotrivă ei vorbiau clasei culte, corespundeau stării sufletești (a unor membri ai ei, când vorbeiau de descendența română. Un mediu circumscris, evident, dar a fost.

D. Iorga pune, după istoriografie și Petru Movilă, pe Neculac Milescu, fost ucenic al colegiului vasilian. Astfel, am avea încă o recoltă a sămănăturii aruncate de Movilă la Iași, căci dacă e greu să desprinzi o unitate în spiritul universalist al spătarului Milescu, contimporan și în relație indirectă cu Leibniz, totuși înfățișează două din trăsăturile epocii în care s'a plămădit: atracția pentru latinitatea și interesul dogmatic pentru ortodoxie.

Datorită dlui Panaitescu, figura lui Milescu este astăzi deplin reconstituită, și studiul d-sale, apărut în „Mélange de l'Ecole roumaine en France” pe anul 1925, împreună cu celelalte studii pe care l-am citat, ni-l recomandă ca un nou istoric. D. Panaitescu dispune de o întinsă informație, are darul expunerii clare, știe să coordoneze și, după analiză, să sintetizeze materialul, iar

în plus față de istoricii mai noi vine și cu cunoștința istoriilor și limbilor slave. Când știm că dela Ion Bogdan ne lipsește un istoric care să folosească cercetările slave în studiile de istoria românească, nu e fără interes apariția unui istoric ca d. Panaitescu, care până acum a dat câteva monografii remarcabile.

D. Iorga are urmași. Revenind la observația dela începutul acestei dări de seamă, d. N. Iorga a preîntâmpinat, pe lângă cuvintele laudative din interes, pe acei mărunți recenzenti de specialitate, în prefața Istoriei bisericești: „Laude nu aștept, și n'am nevoie de ele. De un lucru aș dori să fiu cruțat, de acele procese cu privire la amănunte, care nu scad o carte, ci arată punctul de vedere scăzut al specialistului care se improvizează judecător”.

Radu Dragnea

POLITICA EXTERNA

Campania împotriva comunismului¹⁾

II. Frontul anticomunist în Franța

H. G. Wells avea dreptate: democrației îi trebuie fanatismul unei credințe pentru a ieși din faza șovăielnică în care se zbate astăzi.² Democrații din Franța l-au ascultat cu respectul cuvenit reputației lui mondiale, însă n'au rămas prea mișcați de concluziile lui. Cu toate că ele se potriveau așa de mult crizei politico-sociale în care se zbate țara lor.

Wells nu trebuia să meargă până în Rusia, nici până în Italia pentru a își alege pildele de fanatism politic. E adevărat că acolo fanatismul a învins, democrația șovăielnică, a luat în mână conducerea politică și promise — în ambele țări — să și crească cu adevărat, nu numai în domeniul politic și economic, ci și în cel cultural.

Dar cei doi poli ai fanatismului politic îi găsea și pe pământul Franței. Comuniștii francezi și reacționarii dela „Action Française” și-au cucerit aderenții prin patima cu care s'au alăturat idealului lor revoluționar. Credința fanatică în realizarea lui le-a adus în tabără și tinerimea: cele două doctrine sunt singurele cari se pot mândri astăzi în Franța cu palpitante energii tineresti, capabile de jertfă și de — nebunii. Tinerimea proletară e a celor dintâi, iar cea intelectuală, în mare majoritate, a celor din urmă. *Tertium non datur*. Celelalte partide au grupuri disparente; iar restul s'a retras în turnul de fildeș al ideilor sau își descarcă energia în viața frivolă atât de ademenitoare a Parisului; numărul acestora e însă mic. Astăzi numărul „Acționistilor” a scăzut simțitor, din pricina conflictului avut, în iarnă, cu Papa. Înainte aveau aderență pe față a catolicilor. De aci marea simpatie de care se bucurau, îndeosebi în provinciile unde catolicismul și-a păstrat vigoarea veche. Pentru a milita însă în rândurile lor pentru mulți catolici este astăzi o problemă de conștiință. Și un catolic nu se prea joacă cu imperativele de această natură.

Dacă acest conflict a împuținat rândurile „Acționistilor” nici un eveniment de o asemenea greutate nu a turburat până acum

întărirea adversarilor înverșunați ai acestora, a comuniștilor. Dimpotrivă, împrejurările politice, atât interne cât și externe le-au înmulțit rândurile și le-au întărit fanatismul.

Nu vom înfățișa aci toate condițiile politico-sociale cari au favorizat dezvoltarea cu proporții amenințătoare pe care a luat-o astăzi comunismul în Franța. Ele sunt prea complexe pentru a încăpea în cadrele acestui articol. Amintim totuși una de ordin general, întru cât ea rămâne și astăzi problema capitală a politicii interne franceze, spre rezolvarea căreia tind toate campaniile politice. E vorba de stabilitatea politică. Guvernele de durată efemere ale carteliștilor s'au zbatut între încercarea de a crea o majoritate unitară în parlament și a rezolva criza financiară. Cu toate că în principiu atât socialiștii cât și radical-socialiștii s'au declarat adversari ai comuniștilor, alții din motive de ordin ideologic (libertatea propagandei prin întruniri și presă, imunitatea parlamentară, etc.) au esitat să ia o atitudine categorică față de ei. Nehotărârea a ajutat organizarea și propaganda comunistă. În criza aceasta politică a venit apoi războiul marocan, când pe nimeni nu-l mai ardea, după patru ani de vărsare de sânge pe pământul Franței, să-și dea viața pentru păstrarea unei colonii. În discursurile pronunțate în cameră de către membrii actualului guvern în jurul primejdiei comuniste — ba cari vom reveni în cursul acestui articol — s'a dovedit cu cifre îngrijorătoare proporția pe care a luat-o propaganda comunistă în armata destinată apărării Marocului. Numărul defecțiștilor creștea zi de zi iar guvernele frământate de crize interne ezitau măsurile radicale.

Deoparte șovăire, măsuri „legale” cari nu se aplicau, iar de alta cinism și dispreț față de instituțiile fundamentale ale statului.

Comuniștii au avantajul formulor simple, cari cuceresc inimile mulțimilor, descriindu-le apropiata apariție a raiului proletar; ei urăsc pe adversarul capitalist, mic și mare, de aceea cuceresc inimile simple; ei atacă instituțiile fundamentale ale socie-

tății de astăzi, virtuțile și cultura ei, arătându-le pe toate condiționate de distribuția nedreaptă a bunurilor materiale, de aceea câștigă ușor de partea lor o lume care n'a pătruns încă în secretul intim al acestei culturi. Și mai au avantajul comuniștii în care trăiesc masele muncitorești ale orașelor industriale de astăzi. Propaganda dela om la om se face cu mai multă ușurință; și se poate profita astfel repede și de cunoscutele avantagii ale psihologiei mulțimilor. Cei mai mulți deputați comuniști îi dă Parisul cu sutele de mii de muncitori ai fabricilor și cu mozaicul unic al populației lui. „Banlicue”-ul aproape în întregime este comunist. Aci găsești pe cei mai asedui cetitori ai articolelor dlor Căchiu și Barbusse. Comuniști și laici până la batjocurirea credincioșilor. I-am văzut lucrându-și impasibil grădinița, chiar și în ziua de Paști; nu mai vorbesc de Duminici sau alte sărbători. Biserica catolică face o operă de adevărat misionarism pentru a da minimumul de credință acestor fii pierduți ai ei, a căror mare majoritate nici nu-și botează măcar copiii. Iar școala de când a exclus din ea învățământul religios (legea Ferry, 1876) s'a laicizat mereu până a devenit astăzi o pepinieră de propagandă comunistă: o mare parte a institutorilor sunt comuniști militanți.

Politica externă a guvernelor de după războiu încă a favorizat prinderea propagandei comuniste. Am arătat în partea întâi a acestui articol atitudinea echivocă a statelor europene față de republica sovietelor. Exemplul Angliei, care încasă miliarde din această atitudine, a încurajat și pe guvernarea francezi. Mai ales că interesul lor era mult mai mare, fiind vorba de milioanele împrumutate Rusiei înainte de războiu, și înghițite fără speranțe de reîntoarcere de stomacul sovietic. În mare parte ele reprezentau banii albi pentru zile negre ai micilor burghezi, classa cea mai numeroasă a Franței de astăzi. Așa se explică, motivul pentru care aceștia aprobau politica guvernelor carteliste față de Rusia sovietică; precum și atitudinea de astăzi a dlui de Monzie, președintele conferinței franco-ruse.

La adăpostul tratatelor interminabile propaganda internațională a III lucră nestăvilită cu pasiunea și cu mijloacele pe cari am văzut cu câtă ingeniozitate le-a știut întrebuița în China. Efectele ei se vedeau în armată și în propaganda anticolonială. Toată iarna Parisul a avut seri cu meetinguri pentru desrobirea Asiei. Și pentru simpatia să fie și mai doveditoare a trebuit ca d. Doriot deputat comunist în Camera franceză să plece însuși, drept cheazășie, în mijlocul răsculaților asiatici; iar la întoarcere să se abată pe la tovarășii dela Moscova pentru a prinde noi puteri în lupta cu „reacționarii” ce-l așteaptă acasă.

Trebuia ca să ajungă cuțitul la os, datorită debandadei financiare din anul trecut, pentruca opinia publică să-și dea seama de primejdia ce o amenință. Cunoaștem cu toții împrejurările între cari a fost chemat la cărmă guvernul Uniunii Naționale condus de chibzuitul și energicul Poincaré. El a venit cu singurul scop al restabilirii francului, scop care în mare parte și l-a și atins. În dosul acestuia se ascundea însă, foarte bine, un altul: stavilirea primejdiei comuniste. El nu a fost simțit până acum și chiar dacă l-au arătat unii nu i-s'a dat prea mare atenție. A trebuit să se restabilească într-o câțva echilibrul bugetar pentruca guvernul să-și declare pe față.

¹ Vezi începutul în numărul precedent al *Societății de Măine*.

² Cf. articolul meu *H. G. Wells și democrația*, publicat într'un nr. al *Soc. de Măine*.

³ Dela 1 Ianuarie 1925 până la 31 Iulie 1926 s'au pronunțat 1341 condamnări de infrațiune la disciplina militară.

Sunt, de bună seamă, și încurajări externe: pactele secrete ale Angliei ale căror rezultate nu odată au fost văzute, apoi răsunetul făcut de ruptura anglo-rusă. Nu e mai puțin adevărat însă că o conștiință a primejdiei comuniste se desemna clar și înaintea actualului guvern.

În opinia publică, a început să se accentueze campania din iarnă. Din Ianuarie încoace ziarul *le Figaro* a militat zilnic pentru un front internațional împotriva comunismului. La unison cu el, dacă nu cu aceeași consecință și înverșunare, dar cu o îndrăzneală crescută, a început să strige întreaga presă de dreapta și de mijloc: *Le Temps*, *Journal des Debats*, *Liberté*, *L'Intransigent*, *Excelsior*, *Petit Parisien*, *Le Matin*, etc. etc.; nu mai vorbim de *Action Française* care e dușman vechiu, cu arme mult încercate, pe cari nu odată le împrumută noilor combatanți.

Guvernul a dat alarma ofensivei prin discursul ținut, la începutul primăverii, la Constantine (Algeria) de către d. Albert Sarault, ministrul său de interne. Expresia care a rămas în urechile tuturor după acest discurs și care este repetată astăzi în fiecare zi este: „*Le communisme, voilà l'ennemi!*” Combatanții și-au ales de deviză; guvernul însuși încearcă să-și consolideze situația în parlament cu ajutorul ei și să-și cucerească poate o majoritate mai unitară la alegerile din anul viitor.

Urmarea discursului dela Constantine au fost cele două ședințe ale Camerei, din 27 Mai și 10 Iunie, singurile cari au avut răsunet în actuala sesiune. Ele au fost provocate de interpelarea liderului comunist Marcel Cachin în legătură cu discursul din Algeria al ministrului de Interne și cu presupusa atitudine „reacționară” a guvernului. A răspuns în întâia d. Sarault, printr'un discurs bine justificat atât din punct de vedere ideologic, cât și al faptelor. Poate prea decorat însă cu retorism în unele părți; nu acestea sunt armele cari trebuiesc întrebuințate față de comuniști. Radical-socialistul Sarault a arătat legăturile comuniștilor cu Internaționala a III-a, a citat fraze de dreptul revoltătoare din presa lor; a dovedit cu cifre propagandă distructivă din armată și colonii, și a încheiat cu primejdia pe care o prezintă comunismul pentru instituțiile fundamentale ale Republicii. În ședința din 10 Iunie a continuat d. Louis Bartou, ministrul justiției, aducând noi dovezi și punând nouă căldură în apărarea republicei. Rezultatul a fost un vot de încredere favorabil guvernului: 330 voturi pro și 142 contra, o majoritate destul de remarcabilă pentru o cameră împărțită în atâtea partide, cu o „stângă” atât de puternică (toți cei 92 de socialiști au votat contra).

Deviza guvernului se discută și în interiorul partidelor, căutându-se pretutindeni o atitudine precisă față de ea. Cea mai mare parte a radical-socialiștilor, partidul cel mai numeros s'a declarat pentru campania anticomunistă. (Albert Sarault face parte din acest partid). Deasemenea dreapta socialistă; d. Renaudel leader al acestui partid a pronunțat în Cameră un inflăcărat discurs împotriva „distrugătorilor” republicii. Ezitari însă sunt destule în toate taberele. A dovedit-o aceasta atât de dureros ședința din 23 Iunie, în care s'a discutat arestarea șefului comuniștilor, d. Cachin: cu o majoritate abia de două voturi a învins motiunea care cerea arestarea lui în curs de 10 zile, împotriva motiunii socialiste, care cerea amânarea până după închiderea sesiunii parlamentare. Și simpa-

tia pentru comuniști crește; ultimele manifestări ale Camerii le dă conducătorilor areola de eroi. La ultima alegere parțială dela Aube candidatul comunist a învins la întâiul scrutin, pe candidatul republican. A trebuit ca la al doilea scrutin să se alăture acestuia din urmă radical-socialiștii și liberalii-catolici, pentru a învinge (28.000 voturi împotriva a 25.000!)

Șovăirile se explică din pricina sondărilor în vederea alegerilor din anul viitor. O declarare pe față împotriva comunismului ar slăbi rândurile socialiștilor și poate și ale radicalilor. De aceea rămân încă în nehotărâre.

Și poate le-ar trebui reamintită tuturor concluzia lui H. G. Wells: democrației îi trebuie puterea unei credințe pentru a ieși din faza de pregătire și a intra în faza de creație adevărată.

Vor ști oare conducătorii politici ai unei dintre cele mai democratice țări să umple principiile acestei discipline politice de energii noi demne de a pune stavilă utopiei comuniste? Iată întrebarea care ne-o punem noi, cei cari am fost, în întreaga noastră viață publică modernă, ucenici politici ai Franței.

Paris, 28 Iunie, 1927.

Ion Breazu

Corespondență din București!

Aspecte diverse

Procesul dnei Maria Giurgea. — În anul trecut, când s'a schimbat guvernul, a fost numit director al Teatrului Național d. Al. Hodoș, cel mai puțin indicat pentru acest post dintre toți mânuitorii de condeiu pe care-i are țara asta. Era, evident, o numire politică. Noul director și-a și început activitatea sa nu prin o acțiune, fie chiar numai în formă de proiect, de reorganizare artistică, de care se resimte foarte mult nevoia la T. N., ci de o revizuire a artiștilor. Cu ocaziunea aceasta au fost concediați mulți dintre personalul artistic al teatrului. Nemulțumirile erau multe; unele îndreptățite, altele mai puțin. Printre cei concediați se găsea însă și dna Maria Giurgea, veche societară a primei noastre instituțiuni, cu un trecut de nediscuțată glorie artistică, simpatizată, ca puținii alții, de întreaga populație a capitalei. Concedierea acestei artiste pe motivul de „vădită scădere a talentului” a produs o adâncă revoltă și indignare în opinia publică și în lumea artistică, cu atât mai mult, că dna M. Giurgea e încă în deplină posesiune a facultăților sale artistice și Teatrul Național nu are azi, cu tot numărul său mare de pensionare, o urmasă, cât de slabă, pentru genul de ingenuă, susținut cu multă vrednicie de dna M. Giurgea timp de câteva decenii. Artista, care s'a văzut victima unei politici personale și a prostiei unui director îngâmfat, a făcut acțiune de desdaunare împotriva direcțiunii Teatrului Național. La începutul lunii Iunie proiectul s'a judecat la tribunalul de Ilfov dând câștig de cauză dnei Giurgea și condamnând direcțiunea T. N. la plata unei despăgubiri în suma de 1 mil. 400.000 lei plus 50.000 lei spese de proces.

Ocupându-se cu cazul acesta ziarul „Universul”, al cărui director e azi ministrul de justiție, condamnă în termeni hotărâți procedeul direcțiunii T. N. și pretinde, ca despăgubirea și cheltuielile de proces să nu fie

plătite din bugetul statului, ci să fie încasate din averea proprie a celor vinovați de concedierea ilegală și nejustificată a dnei M. Giurgea. Cererea „Universului” e absolut justă și d. Stelian Popescu, ca ministru de justiție, ar putea impune această sancțiune, stabilind un exemplu pentru viitorii aventurieri politici cari ajung unde nu le este locul.

Cafeneaua. — Persoanele din vechiul Regat, cari vizitează Ardealul, au o deosebită admirație pentru cafecele din orașele ardelenesti. Admirația aceasta e ușor de înțelege, fiindcă cafeneaua din Ardeal e o întocmire socială nu numai utilă, ci și foarte plăcută. Cafeneaua, așa cum era mai cu seamă înainte de războiu, era locul de întâlnire al intelectualilor. Cu puțină chel-tuială, omul civilizată și doritor de a se ținea la curent cu civilizația, găsea la cafenea un confort modern și toate zierele și revistele mai însemnate din țară și din străinătate. La un „șvarț”, care costa pe atunci 25 de parale, răsoiaii zierele și revistele și printre picături lui parte și la conversație, când distractivă, când instructivă. (Cei somnoroși tari își puteau permite chiar și luxul de a „ațipi” câte un sfert de ceas fără de a fi deranjați sau tachinați de cineva).

Așa era cafeneaua din Ardeal, pe care vechiul Regat n'o cunoaște de loc. În orașele de provincie ea nici n'a existat vreodată, iar în București erau foarte puține și nu se puteau compara cu cele din Ardeal sub nici un raport. Cafenelele din București nu erau locul de întâlnire al intelectualilor, ci mai curând un fel de bursă pentru samsari și loc de întâlnire pentru cote. Pentru aceea Bucureștii n'au o cafenea cu un „trecut literar sau artistic”, cum au capitalele din occident. Singura cafenea „Kübler” avea pe vremuri fama unui local de întâlnire al literaților și artiștilor. Dar și aceasta se datorează faptului că ardelenii, Chendi, Iosif, Z. Bărsan, Băilă etc., obișnuți cu cafeneaua din Ardeal, se întruneau la „Kübler” și pentru ei mai veneau și unii dintre „regățeni”. Cafeneaua Kübler a dispărut deodată cu generația care-i făcuse fama. După războiu s'a încercat transformarea cafenelei Capșa într'un local al „intelectualității”, dar n'a reușit. Capșa e mai mult un cuib de intrigi politice. Literatura, care ese de acolo, miroase de departe a mucuri de țigări.

Astăzi putem spune, că Bucureștii nu mai au nici o cafenea. Toate localurile de cafea au fost transformate în depozite de automobile. Lucrul e explicabil. Comerțul cu automobile e azi foarte rentabil și fabricile plătesc chirii mult mai mari decât pot produce cafecele ce le consumă samsarii.

La administrația revistei „Societatea de mâine” din Cluj se găsește de vânzare și se poate comanda pe lângă trimiterea înainte a costului, volumul de 180 pagini:

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România” de Ion Clopoțel.

Prețul lei 100.

Oricine vrea să cunoască istoria și gândirea politică a Ardealului în ultima vreme, are nevoie să răsfoiască acest volum care conține sute de documente autentice.

Un cugetător

Moartea a răpit prea de vreme culturii românești pe unul dintre cei mai de seamă creatori, pe Vasile Pârvan. Avea 45 de ani: îl pierdem în floarea vieții. Ne-a lăsat o serie de lucrări monumentale, în domeniul științei, filosofiei și contemplațiilor poetice. Sfârșitul tragic l-a găsit în plină cefebritate. Durerea desnodământului fatal este cu atât mai mare pentru știința românească, cu cât aveam siguranța că activitatea sa ar fi rodit încă alte multe perle.

Personalitatea lui Vasile Pârvan nu va fi judecată de posteritate numai sub latura rigidității științifice. Intellectualitatea românească va vedea în el și pe cugetătorul original care scrutează înțelesurile, adânci ale vieții și cu puterea sa evocatoare întrerupă viu în carne și oase trecutului.

S'a publicat de curând un atlas universal la Paris cu noua hartă a istoriei contemporane. Doriam să văd cum este înfățișată România. Chiar la începutul descripției poporului român este prezintat ca având origini cu totul nebuloase. Editorul a fost nedrept cu noi, pentru că cercetările științifice ale savanților A. D. Xenopol, N. Iorga, D. Onciul, Bogdan, Densușianu și Vasile Pârvan au epuizat elementele problemei clarificând-o definitiv. Cine a citit în deosebi cele două opere de vastă argumentare pozitivă Histoire de la langue roumaine de O. Densușianu și Istoria creștinismului daco-roman de V. Pârvan nu mai poate avea îndoieli asupra originilor noastre. Vasile Pârvan a descifrat scrisul pietrelor funerare și tablelor comemorative, a împiețit fazele istorice prin săpături arheologice sistematice în Dobrogea și dealungul râurilor pe unde s'au durat pe vremuri penetrațiile lente romanice. A operat cu bazele cele mai solide și mai grăitoare, susceptibile la interpretări unice și definitive, pentru a stabili adevărul istoric.

A pune la îndemână străinătății descoperirile lui Vasile Pârvan, prin traduceri, ar însemna să împrăștiem misterul ce apasă începuturile noastre etnice.

Vasile Pârvan a fost un om de știință istorică precisă ce poate satisface pe cel mai dificil dintre istorici. Grandioasa carte ultimă, Getica, este o dovadă.

El n'a rămas însă la însemnarea pură și rigidă a documentului. Geniul său a fost înzestrat cu darul fermecător al contemplațiilor filosofice și divinației poetice.

Monografia împăratului stoic Marcus Aurelius este o vie mărturisire a elanurilor sale poetico-filosofice. Cine a înfățișat stoicismul mai complet, mai colorat, mai atrăgător în literatura noastră filosofică decât Vasile Pârvan în monografia aceasta și P. P. Negulescu în Filosofia Renașterii? Vasile Pârvan a reconstruit

cu lux de amănunte viața și gândirea marelui împărat și printr'o intuiție proprie afinităților spirituale a afirmat că stoicismul grec strecurat prin retorta inteligenții practice romane, deci și prin a lui Marcus Aurelius, a coborât din sistem filosofic în atitudine morală. Stoicismul roman era practicat cu severitate de Cicero, Cato și Marcus Aurelius, nu numai susținut ca idee.

Cursurile universitare ale lui Pârvan erau deseori o pură literatură de gânduri. Citia conversații presupuse între filosofi greci sau romani cari desfășurau cu liniște desăvârșită concepțiile asupra misterelor cosmice și biologice, parcă problemele sunt veșnic aceleași, astăzi ca acum două mii de ani.

Mișcătoare au fost orațiile sale funerare, pe mormântul soldaților români cari s'au jertfit pentru patrie.

Un suflet stoic a fost Vasile Pârvan, un izolat în laboratorul său continuu în acțiune pentru a desvălui misterele lumii, un întruchipător de milenare aspirații în formularea unei etice superioare.

Iată de ce preaslăvim pe Vasile Pârvan în întreita ipostază de istoric, filosof și poet.

Ion Clopoțel

Ultime amintiri

Nu știu cum a murit Vasile Pârvan. Câteva rânduri în *Le Temps* de aseară, din cari aflui că acest om, pe care-l văzusem plecând în țară acum două săptămâni, vesel și plin de încredere în sănătatea-i care renăștea — nu mai este.

Nu știu cum a murit și nu pot să cred că a murit. După o noapte întreagă în care mi-am reamintit zi cu zi cele două săptămâni cât a stat la Paris, — nu pot să cred că Vasile Pârvan e mort.

Il cunoșteam de mult pe Vasile Pârvan. Timp de șase ani mi-a fost profesor; mai mult decât profesor, mi-a fost mie și tuturor elevilor săi un adevărat părinte. Cei cari l-au cunoscut de aproape, știm ce suflet ascundea înfățișarea severă a „magistrului”. Un suflet de poet, cald și bun, un suflet de filosof, pururea frământat, dar resemnat, deoarece el, mai bine decât alții, știa că Destinul e mai tare decât zeii. Și Destinul l-a încercat greu.

Ce aș putea să scriu despre Pârvan?

Nu a fost un simplu om, despre care să spui că a fost mare, a fost bun și nobil. A fost mai mult decât un om, Ca slujitor al muncii pe care a ridicat-o la înălțimea unei religii, a idealului, vieții sale, închinându-i-se zi cu zi, oră cu oră, a fost în noi un exemplu nobil, a ceea ce poate fi un om în suprema expresie a inteligenții și a voinței. Ca profesor, a fost respectat și iubit mai mult decât oricare, de toți acei cari i-au ascultat vocea adâncă și gravă, evocând o lume

de mult apusă, dar a cărei armonie vibra cald în sufletul său.

Nu vreau să scriu despre savantul Pârvan. Munca lui e cunoscută, opera lui de știință pură și sobră a trecut de mult granițele țării, numele lui e respectat în toată Europa. Vreau să-l reamintesc celor cari l-au iubit, așa cum l-am revăzut la Paris, cu puțin înainte de moartea lui.

Acum vre-o trei săptămâni primesc o telegramă, prin care „Magistrul” îmi anunța sosirea la Paris. Știam că fiind bolnav plecase la Baden-Baden, dar nu știam că era grav bolnav. Miezul nopții la Gare de l'Est; Pârvan coboară singur din vagon. Fața lui, de obicei atât de energică e palidă, obosită și de o nepăsare care te infioară. Prin ochii săi, atât de vii, măriti acum de suferință, trec, din când în când lucirile unei dureri imense, durerea sălbatică a unui om, care știe că e pierdut, care nu mai speră și care în durerea lui se crede singur și părăsit. O dacă ar fi știut câți îl iubiau și cum îl iubiau . . .

Atunci, în automobilul, care ne ducea spre hotel, văzându-l atât de tăcut, cu ochii privind, fără să vadă, am înțeles că am în fața mea un om frânt, un om condamnat și aș fi vrut atunci să-i iau mâna, ca unui copil și strângându-l la pieptul meu să-i spun vorbe calde de mângăere, să-i redau toată nădejdea într'o viață, care pentru el a fost atât de tristă.

Dar nu trebuia să rămân cu impresia aceasta. Inconjurat de prieteni, inconjurat de colegii săi dela Sorbona, cari veniau să-i spună admirația pentru geniala lui *Getica*, Pârvan renăștea. Il vedeam aproape zilnic. Luam masa împreună la un restaurant de lângă Odeon. Când timpul era frumos, făceam drumul acesta pe jos. Trecând prin grădina Luxemburg, se opria să privească grupuri de copilași, jucându-se lumina albă a soarelui. Simțiam cum veselia aceasta, soarele cald, toată armonia pură a Parisului scaldat în lumină, îi redau speranța. Cuprins de veselie îmi vorbea, cu rezerva lui atât de spirituală, făcând planuri pentru viitor. Planurile unei munci imense și admirabile, cari s'au dus toate acum și la cari gândindu-mă, mă îngrozese cât am pierdut și ce gol imens lasă Pârvan în urma lui.

În curând Pârvan nu mai era un om bolnav.

Medicii îl asigurau că în curând va fi complet vindecat, că o ușoară operație de apendicită îi va reda sănătatea.

Într'o Duminecă am plecat la St. Germain-en-Laye să vizităm muzeul de anti-chități. Din când în când însă devenia tăcut și atunci prevedeam, pentru o clipă, pe omul din Gare de l'Est. Și acum, știindu-l mort, mă întreb dacă toată veselia lui nu a fost o admirabilă stăpânire

de sine, dacă în fondul sufletului său nu purta încă certitudinea sfârșitului și văzându-se înconjurat de dragoste voia să nu neliniștească pe cei cari îl iubiau.

Il revăd în seara plecării sale, în Gare de l'Est. Câtă deosebire între omul care pleacă acum vesel, glumind cu prietenii cari îl înscriseră la gară, și cel care sosește cu două săptămâni înainte, palid și trist. Il revăd, și-l voi revede toată viața mea, la fereastra vagonului, când trenul se puse în mișcare, strigându-mi

Opera de istorie și arheologie alui Vasile Pârvan

Din activitatea complexă și strălucită, în toate domeniile în care s'a desfășurat, a regretatului nostru învățat și profesor, opera lui, vastă de specialist în istorie antică și arheologie alcătuiește de sigur monumentul cel mai temeinic construit și mai impunător, cu care el a împodobit literatura științifică contemporană. Cercetarea trecutului străvechiu al înaintașilor noștri, viața băștinașilor teritoriului de formare al poporului românesc, influența civilizației ehenice și a colonizării romane asupra Geto-Dacilor: iată problemele cărora le-a închinat istoricul Pârvan toată puterea lui de muncă stăruitoare și rodnică, toată ascuțimea lui de minte în interpretarea mărturiilor antice, toată pricepera lui de a întregi textul pietrelor mutilate și tot talentul lui de a restabili prin cuvinte vioaie și luminoase viața de toate zilele a antichității geto-dacice și greco-romane.

Pentru a putea pătrunde deadreptul în inima acestei vieți antice și a simți ritmul ei adevărat învățatul de cabinet, care cunoștea ca puțini alții izvoarele literare ale antichității, știrile autorilor greci și romani, ca și inscripțiile publicate până astăzi, a întreprins o serie îndelungată de campanii de cercetări și săpături arheologice pe teritoriul țării noastre. Din 1911 și până la plecarea lui dintre noi pentru Câmpiele Elisee, a scos la lumină mărturiile de prima mână, epigrafice și arheologice, prin care el a reconstruit traiul zilnic și istoria politică, economică și culturală a Getilor și Dacilor înainte și sub stăpânirea romană creiând în același timp și o întreagă școală de tineri specializați în diferitele ramuri ale istoriei, care erau mai aproape de sufletul lui de savant. Rezultatele descoperirilor sale erau repede studiate, pietrele și ruinele vorbiau cald prin pana lui măiastră de reconstruitor al trecutului. Cele mai multe din lucrările sale științifice cuprind cercetările personale ale materialului inedit, dezgropat de el și de elevii lui, pe care cu cea mai mare grabă se silia să-l facă cunoscut întregii lumi științifice dela noi și din streinătate.

În interpretarea noșilor descoperiri Pârvan dădea dovada unei mari erudiții, folosind cu o siguranță de clasicist tex-

săgalnic, cu un zâmbet bun, iluminându-i fața: „Să trăești, dle secretar!” . . .

Și acum Vasile Pârvan nu mai este . . . Moartea cu o lovitură stupidă și brutală l-a smuls din mijlocul celor cari îl iubiau și-l venerau. Nu va putea însă smulge niciodată din sufletul lor amintirea scumpă a magistrului.

Paris, 29 Iunie 1927.

Dorin O. Popescu
membru al școlii române
din Franța.

tele autorilor vechi, întregind cu o sagacitate recunoscută de marii epigrafiști apusei, inscripțiile rupte și fragmentate și chemând în sprijinul părerilor sale toate studiile contemporane de specialitate, până la cele din urmă articole de revistă publicate chiar în limbi mai puțin accesibile d. ex. în limba Bulgară, Sârbă, Rusă și Maghiară. Câtă deosebire și cât progres științific pentru țara noastră dela publicațiile grăbite ale înaintașului său Tocilescu, simple însemnări ale materialului inedit, fără comentarii și fără încercări de precizare a datelor nouă, până la operele lui Vasile Pârvan, vaste și complete studii asupra mărturiilor nouă, descoperite de el, în care rezolvă până la capăt chestiunile cu toate laturile ei, dând sau căutând soluțiuni originale care acolo unde nu era în specialitate ca de pildă în domeniul filologiei și preistoriei.

Publicațiile lui Pârvan erau pomenite și comentate la locul de frunte ale celor mai bune periodice streine, rezultatele sale științifice acceptate și citate în operele savanților cu renume, iar cele mai înalte instituții de știință ale apusului îl alegeau membru al lor sau îl invitau să le comunice prin viu graiu paginile, de el scrise pentru întâia dată, ale istoriei antice a ținuturilor carpato-danubiane.

(O notă bibliografică amănunțită voi da în nrul viitor al „Societății de mâine”).

Dr. G. G. MATEESCU

† Vasile Pârvan

Prin dispariția lui Vasile Pârvan, cultura românească suferă una din cele mai grele pierderi, mai mult decât aceasta: una ireparabilă.

Nu se va găsi nimeni care să unească darurile cele mari adunate în cel care așa de repede părăsește o glorioasă carieră: cunoștinți arheologice și istorice, de o imensă bogăție, o rîvnă nesfârșită alături de cea mai sistematică muncă, grija de cel mai neînsemnat detaliu alături de îndrăzneala celor mai înalte ipoteze. Toate făceau din el un arheolog privit ca egalul ori cui în strănătatea cea mai cultă, înfățișează mai cu autoritate acest domeniu.

Dar, inaugurind și conducind cu un prestigiu atât de incontestabil o nouă eră în istoria veche și preistoria țărilor noastre, el era încă mai mult.

Talentele lui de organizator erau excepționale. Dovadă cele două frumoase publicații periodice pe care le-a dăruit științei mondiale. Dovadă mai ales crearea unui învățământ al arheologiei din care a ieșit o întreagă pleiadă de tineri erudiți cu cari orice nație s'ar putea mândri.

Era și un scriitor de mari însușiri, căruia nu-i era teamă de nici una din cutezanțele modernismului pe care-l încânta. Fără a fi un filosof în sensul speciștilor, mîntea lui superioară obișnuia să răscolească problemele mari care pe atîția din noi ne încremenesc în atitudinea unei reverențe tăcute. Era unul din șefii tineretului asupra căruia avea o aproape mistică influență. Cuvîntul său cu profetice penumbre era primit în aceste cercuri ca al unui oracol.

Și idealistul convins, cu gîrcirea supranaturalului va fi el oare azi în stăpînirea tainei grozave care ni-l răpește așa de curînd?

(„Ncambu Românesc”)

N. IORGA.

Ceva despre Titu Maiorescu

În cuvîntarea ce a rostit-o d. Brătescu-Voinesti la ședința festivă a revistei „Convorbiri Literare”, care a ajuns o vîrstă rară - n viața periodicelor noastre, de 60 ani, dsa a luminat un colț mai puțin cunoscut al sufletului lui Titu Maiorescu, marele pontif al mișcării „Junimiste” reprezentată de această revistă. Desprindem din numărul jubilar al „Convorbirilor” acest pasaj:

„O cutie cubică, de aur masiv și ermetic închisă; cubică spre a nu se putea răsturna, de aur spre a nu rugini, ermetic închisa spre a nu pătrunde într'însa nici un bob de praf, așa părea Maiorescu; când însă deschidea cutia găsea într'însa o comoară de duioșie și de bunătate despre care nimeni nu a vorbit până acum. În general, când se vorbește despre dănsul, se insistă asupra inteligenții lui sclipitoare, asupra vastei lui culturi, asupra neîntrecutului lui talent și farmec de orator și de povestitor, asupra minunatelor lui calități de profesor și asupra spiritului lui de datorie; dar, din pricina discreției cu care el înțelegea să facă binele și să-și ascundă înduioșările, puțini sunt aceia cari știu că pe lângă toate acele însușiri, el mai avea și pe aceea de a purta sub aparența unei firi reci și echilibrate un suflet bun și duios.

Pe vremea de care vă vorbesc, nu era obiceiul să se plătească în bani colaborarea la reviste. Maiorescu găsește cel mai frumos și cel mai demn mod a o face. El oferea scriitorului să-l însoțească într'o călătorie. Așa mi-a plătit mie colaborarea la „Convorbiri”; și în cele cinci călătorii în care l-am însoțit, călătorii în care toate, absolut toate cheltuelile, dela plata biletelui de tren până la costul țigărilor, erau în sarcina lui am putut să-l cunosc sub aspecte intime în care se vedea toată bunătatea lui.

Actorul Ion Stănescu-Papa

Notă redacțională: Cititorii noștri vor urmări desigur cu tot interesul această scurtă și splendidă monografie asupra distinsului actor și profesor de artă dramatică Ion Stănescu-Papa a cărui moarte neașteptată este un doliu al societății românești întregi. D. prof. Georgescu Tistu caracterizează precis și complet personalitatea artistului. „Societatea de mâine” este nemângăiată că regretatul Papa n'a mai avut răgazul să-și publice în ea amintirile vieții sale actricești: o experiență bogată ce ar fi impodobit literatura artistică și de care ar fi profitat atâția slujitori ai Thaliei. Noi ne declarasem gata să i-le publicăm. Monografia dlui G. Tistu este o prețioasă contribuție la arta dramatică și la cunoașterea vieții și activității lui Ion Stănescu-Papa.

Dintre artiști, cei mai nedreptățiți sânt actorii. Ei clădese pe nisip. Opera lor, minunea unei seri de spectacol, se risipește până în zori. Cortina cade greoaie și țepăună, recusitorul strânge grăbit culisele de carton vopsit, iar spectatorul, totdeauna zorind spre garderobă, își șterge rușinat lacrimile sau își netezește fruntea descrețită — și până la ușe, a redevenit trecătorul indiferent din stradă.

O frântură de conversație, o apreciere mai adesea aspră — și abia dacă un adolescent din galerie mai prelungeste până la culcare amintirea piesii, a unei vorbe frumos spusă, a unui gest bine făcut.

În cabina cea strămtă, unde nu mai e nimic din splendoarea scenii, actorul obosit își spală fața de farduri și-și liniștește inima care tot mai bate de emoția de adineauri, nu atât de fictivă pe cât se crede. Cel desfătat de aplauzele de acum câteva clipe pleacă umil și răcoarea nopții îi readuce limpede grijiile lui de acasă.

A doua zi, două-trei cronici de ziar, mai mult sau mai puțin înțelegătoare, mai mult sau mai puțin citite.

O istorie a teatrului se scrie rar și se vorbește mai mult — pe nedrept — de autorii dramaticei decât de actori.

O pagină de simple informații tind să fie rândurile de față. Ele vor cât de cât să prelungescă memoria unui actor de seamă, care și-a avut rolul lui în teatrul românesc. Fie liniștiți cei cari se tem de elogii nesăbuite: nici un cuvânt de prios, nici o laudă pripită nu va întina aducerea — aminte a lui Ion Stănescu-Popa, cel bun și modest.

Crâmpeie dintr'o viață de actor

Stănescu-Popa își împărțase rar amintirile intime. Cei mai aproape de el abia pot ști că s'a născut la 1873 în Târgoviște. O singură dată l'am surprins vorbind cu duioșie de mama lui: cu câtă dragoste îl îngrijise ea.

Teatrul l-a atras de timpuriu și viața hoinară de turnee nu l-a lăsat să-și termine studiile. Era așa dar în liceu când, prin mijlocirea unui profesor al său, a făcut cunoștința lui Hagiescu, artistul cunoscut, venit cu o trupă de teatru la Târgoviște. Lui Hagiescu îi lipsea un actor pentru rolul lui Martin pădurarul din „Lipitorile satelor” de Vasile Alecsandri. A încercat deei cu liceanul despre care profesorii și colegii ziceau că-i „bun de teatru”, eceace nu era totdeauna un compliment. Încercarea, mai edificatoare decât un examen la conservator, a reușit. Directorul trupei n'a ezitat să recomande tânărului talentat cariera actricească. Dar tânărul și-a văzut totuși mai departe de studii. Intrase apoi la Școala de Poduri și Șosele din București și vădea — ciudat! — o deosebită aplecare spre matematică, când chemarea scenii a înclinat brusc cumpăna soartei. Hărțile și linia au fost lăsate pe pupitru și elevul Stănescu Ion a intrat, la 1890, ca sufleur, în trupa lui Burienescu. Peste 4 ani a trecut, în aceeași calitate, la Teatrul Național din Craiova.

Dar artistul nu putea rămâne o viață întreagă în cușca de suflat. La 1900 e angajat pe loc ca artist și numai stăruințele prietenilor, pentru cari Stănescu începuse, în bunătatea lui, să devie „Papa”, l-au decis să reîntre încă pentru câțva timp în cușcă, de unde făcea ca întreaga piesă să meargă strună, chiar dacă nu toți actorii își învățau rolurile. Însă nu-l răbdă inima să nu pășească din când în când și pe scenă și-l durea mult când unii camarazi se indignau de îndrăsneala sufleurului. Papa a plecat atunci amărit la Focșani, în 1905, cu trupa lui Radovici. De acolo s'a întors curând tot la Teatrul Național din Craiova, unde a fost avansat la 1910 ca societar de clasa III-a. A suț treptat toate gradele. Meritele i-au fost din ce în ce mai recunoscute și chiar cei mai reci față de el au fost luați de valul larg și cald al simpatiei publicului. Oltenia întreagă și toți cari se interesau de teatru în țară cunoșteau acum pe un Papa dela Craiova, care le era tuturora drag. O adâncă bunătate și o înțelegere frățească se desfăceau par'că din întreaga lui ființă și îmbrățișau pe cei cărora li se adresa.

Stănescu-Papa nu se culcă însă pe laurii bunului renume. Teatrul Național din Craiova a avut în el nu numai un mare actor, iubit de public, ci și un priceput director de scenă și un harnic membru în comitetele de conducere. Vechiul elev dela Politehnică făcea acum migăloase socoteli pe seama teatrului.

A venit războiul cel mare, vreme de lămuritor examen de conștiințe. Sergentul Stănescu Ion a plecat cu nespun avânt și s'a întors decât odată cu demobilizarea generală, deși cu mult înainte artiștii teatrelor naționale fuseseră strânși la teatrul din Iași. În Craiova n'a vrut să vină decât după plecarea armatelor de ocupație.

Patriotul s'a vădit și cu alt prilej. La 1919, dl Zaharia Bârsan a primit însărcinarea de a organiza Teatrul Național din Cluj. Primul chemat a fost Stănescu-Papa și el a lăsat tot și a venit în Ardeal de a pus temeliele așezământului cultural de care se simțea nevoe. De atunci a muncit aici fără preget, fiind nu numai unul din principalii interpreți ai pieselor, ci și director de scenă, membru în consiliul de administrație a teatrului, ba și profesor la Conservatorul local. Camarazii mai tineri și elevii aveau în el un adevărat Papa și rar maestru a fost iubit ca el, fiindcă sfaturile le da cu răbdare, cu tact, cu priceperea unei îndelungate experiențe și cu o nemărginită dragoste.

Peste toate acestea, mai găsea și timpul să ajute festivitățile și serbările artistice din oraș și să participe în genere la orice manifestare culturală de care era convins că e folositoare. Astfel, a fost unul din întemeietorii „Asociației de propagandă pentru solidaritatea națională și socială a românilor” și a făcut parte din comitetul care a editat în 1923 organul „Conștiința Românească”, a cărui scurtă apariție e și azi regretată. Secția clujană a „Ligei Culturale” a fost înființată în casa lui și el a muncit cu devotament ca secretar al secției.

(Va urma).

N. GEORGESCU-TISTU

Despăgubirile morale

Încă sub guvernul trecut s'a luat inițiativa de a se pune un termen final despăgubirilor, chéstiune finută continuu la ordinea zilei dela războiu încoace, însă nerezolvată încă din pricina inaniției ședințelor unor comisii financiare ce nu se zorese de loc cu munca și pentru cari un deceniu contează puțin în scurgerea vremii.

În contra excesului de tardivitate al oficialității s'a luat atunci o inițiativă: să se dea și Ardealului întâiu *despăgubirile morale*, adică acelor intelectuali cari au fost ochiți mai întâiu de către autorități și târiți în temniți și tabere de internări să li se acorde anume sume de desdăunare, după criterii judecate de o comisie instituită anume în acest scop.

Comisia s'a și întrunit și a dat hotărîri pe loc, cu mai multă ori mai puțină părtinire. E și greu să se măsoare suferințele morale, căci lipsese cântarele pozitive.

Sub guvernele Averescu și Știrbei s'au votat niște sume, destul de reduse, pentru Ardealul lovit de grele persecuții. Fondul pentru Ardeal este foarte mic. El trebuie mărit.

În fața mai multor intelectuali d. dr. Al. Vaida-Voevod, ultimul președinte al

comisiei despăgubirilor se arăta adânc înduioșat de suferința fără nume a ardelenilor! O adevărată năvală de petiții și un asediu de vizite i-au arătat d-sale imensitatea durerilor negraite suportate de către cărturăria Ardealului. D. dr. Vaida ne declară, că fondul trebuie sporit, căci la despăgubiri mai are drept atâta lume...

Este foarte adevărat: se cade să se ducă alinarea până în ultimul cătun pe unde a trecut înfrigurarea morții și spaima spânzurătorii din cauza jertfii pentru patria românească.

Să se facă un fond nou, de alte 10 milioane pentru răsplătirea oricât de mică a anilor de chin cumplit...

Cine n'a lăsat jertfe dintre întemnițații Clujului, Seghedinului și Vienei? Cimitirul unui copil și devastarea a două vetre familiare sunt urmele suferințelor mele. Și ca mine sunt atâția alții, cari cu hohote de plâns, cu extenuarea întregului avut, cu prigoana îndelungă și torturătoare, cu spectrul morții care ți se furizează încet-încet în inimă, cu trudă infinită au plătit idealul învierii naționale.

Să se împartă cu mâna plină despăgubirile, statul să nu se arate aici sgârșit...

Ion Clopoțel

Discuții și recenzii

Convorbiri Literare de 60 de ani. — La sărbătoarea revistei care a pornit înainte de asta cu 60 de ani să taie cel dintâi drum de piatră al culturii românești — una la români de pretutindeni, — au luat parte toate provinciile cari formează astăzi țara mare românească. Dacă astăzi, în cursul evenimentelor proaspete, cotidiene, ne păzim să frângem sărbătorile sau ostelile după regiuni, pentru că ne socotim și suntem un corp etnic încheșat și politic, nu numai cultural, pentru amintirea zilelor trecute nu este o greșală și nici o primejdie să facem această analiză, care are un substrat istoric real.

Nu s'a împlinit veacul încă de când a răsunit cel dintâi glas către toți românii pentru înmănușarea tuturor puterilor sufletești creatoare în domeniul culturii. Era glasul lui Kogălniceanu și al tovarășilor lui, care a deșteptat lumea fără a putea însă arăta prea mult rezultat pozitiv. Pentru aceasta nu erau nici împjurările favorabile și nu se găseau atunci nici oameni pregătiți și cu vocație în toate părțile. Ei nu se găseau dincoace de munți. Când, după câțiva ani numai, omul a apărut și în țara Ardealului, în persoana lui Gheorghe Bariț, el a putut strânge în jurul său, mai exact la periodicele sale, dela Brașov, aceleași forțe pe cari le doria înmănușate și Kogălniceanu. Succesul lui a fost vremelnic, legat de anii frământărilor însuflețite de

ideile de libertate socială și națională. Abia după douăzeci de ani dela această aproape incidentală întâlnire în paginile aceleiași reviste a fiilor aceluiași neam rupt în bucăți încă pe atunci, visul lui Kogălniceanu și al tovarășilor lui de vrâstă și-a aflat împlinirea prin apariția revistei sărbătorite astăzi, prin care se manifesta societatea „Junimea”.

„Dacia Literară” a lui Kogălniceanu, „Gazeta” și „Foaia pentru minte” a lui Bariț au fost numai niște chemări ale sufletului românesc la conlucrarea, pentru fundamentarea culturii românești moderne. „Convorbirile Literare” au început apoi clădirea, lucrând cu material pe atât de solid, pe cât erau de puternice brațele de muncă.

În paginile ei s'au simțit acasă românii din Bucovina și Ardeal și chiar din Macedonia, frați buni cu cei din Principatele Unite. Aceasta este o notă bună. Decât ea însă mai importantă este alta. „Convorbirile Literare” au sămănat idei, cari au rodit în toate celelalte provincii neeliberate încă de sub dominație străină. Nicăiri nu a fost mai evidentă această nouă rodire decât aici în Ardeal, care avea ochi tulburi pe atunci și nu putea desprinde ușor din negura vremii calea dreaptă, ce avea să-l ducă la o înflorire culturală. Junimea și revista ei au întins făclia care a ajutat privirea prea slabă a Ardealului în această alegere. Cine voește să se convingă de acest lucru, răs-

foiască într-o bibliotecă publică sau particulară colecția „Tribunei” dela Sibiu, în primii ei ani de apariție.

De aceea la sărbătoarea „Convorbirilor”, dintre provinciile componente ale țării de astăzi, Ardealul a dat mai multe glasuri „regionaliste”. Ele nu erau însă de vrajbă nici de protest, ci de adâncă recunoștință.

George Moroianu: Unirea dela 1859 și contribuția vechiului regat la unirea cea mare. — Colecția memoriilor și a însemnărilor personale despre marile evenimente politice și culturale prin cari a trecut, șlefându-se meru, neamul nostru în timpul ultimului veac și al întâielor decenii din veacul neîmplinit, în care trăim, până la atingerea completei emancipări sociale și naționale, este sărac. Puțini dintre bărbații cari au fost părtași activi sau numai atenți observatori la făurirea acestor evenimente, s'au gândit să lase însemnări despre propria lor experiență și propria lor străduință, cu ajutorul căror urmași să poată reconstrui în pagini de istorie cursul vremilor. De aceea pentru anii trecuți dela unirea Principatelor dunărene până la unirea tuturor provinciilor românești nu avem o istorie amănunțită, așa cum ne-a dat d. Kiriteșcu istoria războiului pentru întregire, eveniment proaspăt cu peripecii cari și-au lăsat imaginea pe retina tuturor ochilor românești.

Cei în viață dintre părtașii la săvârșirea marilor capitole de epopee, de cari aminteam, ar trebui să se simtă îndemnați de propria lor conștiință să încerce oboseala de a fixa pe hârtie impresii personale despre semnificația vremii ce au trăit-o. I-ar putea îndemna la aceasta și constatarea dureroasă a lipsei memoriilor pentru anii mai îndepărtați, cari nu mai au supraviețuitori. Iar această lipsă este o pierdere ce nu mai poate fi rescumpărată.

Broșura dlui prof. G. Moroianu, al cărei titlu l-am transcris în fruntea acestei recenzii, este o mică dar prețioasă contribuție de această natură. Conferința dsale, rostită la 24 Ianuarie c., despre care s'a mai vorbit în coloanele acestei reviste, a fost amplificată și ornată de reproducerea în întregime a unor documente de preț din lupta pentru unitatea culturală a poporului nostru, pornită mai conștient și cu mijloace mai pozitive în a doua jumătate a veacului trecut. La această luptă, care de multe ori ascundea sub mască năzuinți după unitatea mai mare: națională, în formă politică, au luat parte deopotrivă românii din dreapta și din stânga Carpaților. Ei au solicitat și au obținut la momente potrivite și concursul figurilor proeminente din țările apusene.

Despre aceste conlucrări ne vorbește cartea dlui Moroianu. Terenul de luptă și arsenalul era mai ales „Liga culturală”, care fusese întemeiată în anul 1891. Ea cucerise inimile celor de acasă și înregimentase în secții speciale pe românii împărășiați prin țări străine. Din astfel de secții a făcut parte și autorul în anii ti-

neretii, uneori având rol conducător. Atunci a știut câștiga prietinia câtorva bărbați cu rol determinant în viața marilor popoare europene și aceste prietenii le-a știut întrebuința pentru marile interese naționale.

Broșura aceasta, care avea cadrele fixate de forma unei conferințe, nu putea cuprinde toate amintirile și toate documentele ce le deține d. Moroiianu din vremea aceea. Avem însă dreptul să-i cerem, ca să le dea pe toate la lumină spre folosul istoriografiei noastre. Mai ales că

singur se obligă la aceasta, când serie în nota dela pag. 36:

„Sper că voi putea serie într'o zi un volum în care să trec în revistă o serie de personalități distinse din publicistica apuseană, cari au arătat în ultimii patruzeci de ani simpatie și interes românilor ardeleni, ajutându-ne și încurajându-ne în luptele noastre pentru dreptate și libertate și pentru unitatea națională, în modul cel mai nobil și desinteresat, și din care pe multe le-am cunoscut personal și am lucrat cu dânsle”. **Olimpiu Boitoș**

Bibliografia Ardealului

Dr. Hillbricht: Statistische Notizen aus Siebenbürgen. In „Archiv des Vereins f. Siebenb. Landeskunde” 1851. T. IV. F. III.

Idem: Zur geschichte romänischer Ansiedlungen auf Sachsenboden. Ibidem.

Siebenbürgisch-deutsches Wochenblatt. 1868—1873.

Daniel Csallner: Der Nösner gau. Progr. des gymnasiums, Hermannstadt 1865.

Idem: Die Hohenverhältnisse der Bistritzer Distrikts oder Nösnerlandes. Progr. des gymn. Bistritz 1871.

Szilágyi Fer.: A Hóra-világ Erdélyben Pest 1871.

Eug. von Trauschenfels: Zum Rechtstage des ehemaligen Törzburger Dominiums. Kronstadt 1871.

A magyar korona országaiban az 1870. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei. Pest '871.

Jakab Elek: Kolozsvár története. Budapest 1871.

Dr. E. Roessler: Romänische Studien. Leipzig 1871.

Bibliographia Daciei. București 1872.

Krones: Zur Geschichte der deutschen Volksthum im Karpatenlande. Graz 1872.

Ios. Hintz: Geschichte des Bisthums der griechisch-schismatischen Glaubensgehossenen in Siebenbürgen. Hermannstadt. *Idem*: Natur- u. Kultur-Bilder aus dem Burzenland. Kronstadt 1873.

Szombathelyi Ignác: A vágvidéki székeltelep. Székely-Udvarhely 1873.

Teutsch Fried.: Die „Unionen” der drei ständischen „Nationen” in Siebenbürgen bis 1542. Hermannstadt 1874.

Das Erwürgen der deutschen Nationalität in Ungarn. Denkschrift aus Siebenbürgen, mit Vorwort von Franz von Löher. München 1874.

Der Kampf der Siebenbürger Sachsen für die Übrerraste des Feudalismus. Budapest 1874.

F. Vanicek: Specialgeschichte der Militärgrenze aus Originalquellen u. Quellenwerken geschöpft. Bd. 1—4. Wien '875.

Fried. Teutsch: Bilder aus der vaterländischen Geschichte. Hermannstadt, 1895. B. 1—2

Idem: Der Sachsengraf Albert Huet. Hermannstadt 1875.

Történeti Lapok. Szerkeszti K. Papp. M. I—III. Kolozsvár 1875—76.

Karl Gross: Über die Trage der Herkunft der Rumäneu. In „Korespondenzblatt des Vereins f. siebenb. fanderkunde”. I. 17, 18, II. 26.

Idem: Chronik der archäologischen Funden von Siebenbürgen. Hermannstadt 1876.

Iul. Graf Schweinitz: Studien über die wirtschaftliche gegenwart u. Zukunft Siebenbürgens u. des Szeklerlandes. München 1876.

Die Zestrummerung des Siebenbürger Sachsenlandes. Nach den Debatten des ungar-Landtages. München 1876.

(Va urma) **PETRU SUCIU.**

Principii de tratament balneo-climatic ¹⁾

1) Locul balneologiei în terapeutică

Progresele făcute în ultimul timp, de terapeutică medicală, sunt enorme.

O serie de factori noi chimio-biologici și fizici stau la dispoziția noastră pentru combaterea diferitelor afecțiuni, iar alte elemente terapeutice găsite complet ineficace, sunt cu totul dispărute, din arsenalul terapeutic modern.

Fără îndoială, că în afară de remediile create de om, s'a manifestat în toate timpurile dorința imperioasă, de a se utiliza pe o scară cât mai întinsă toate resursele bogate ale naturii, susceptibile de a putea fi aplicate cu succes deplin, în combaterea diferitelor afecțiuni.

Astfel, prin experiențe precise clinice și de laborator, acești factori de mare valoare terapeutică, au fost smulși empirismului, în care se găseau și au devenit metode de tratament într'adevăr științifice.

Și fără îndoială, că între factorii terapeutici ai naturii, locul cel mai important îl ocupă *tratamentul balneo-climatic*.

Se cunoaște acțiunea extrem de puternică, ce-o prezintă acest tratament, în toate cazurile de *afecțiuni cronice*, precum și în *stările diatezice* ale organismului, cari s'au dovedit atât de puțin accesibile altor mijloace de tratament cunoscute.

Însă terapeutică balneo-climatică, este în urma multiplicității elementelor cari o constituie, de o acțiune mult mai constantă de cât se crede.

Deaceea, pentru o bună aplicare și spre a fi feriți de eșecurile, uneori dezastruoase pentru pacienți se impune să luăm în seamă o întreagă serie de condițiuni, absolut indispensabile unui bun rezultat.

Și după cum vom vedea în cele următoare, aceste condițiuni sunt extrem de variate și colaborează în totdeauna simultan, în asigurarea reușitei tratamentului.

2. Factorii, cari contribuie la asigurarea tratamentului balnear:

Sunt multipli și între cei mai importanți amintim: statul, proprietarii sta-

țiunilor, medicii curanți, și pacienții, contribuind fiecare după puterea lor la această operă de adevărată asistență socială.

Statul, în marginile posibilității sale a dovedit sollicitudine, în tot ce privește desvoltarea acestor isvoare de sănătate.

Îi revine încă o serie de atribuțiuni noi, îndeosebi de ordin profilactic.

Astfel, va trebui să impună un sever triaj al stațiunilor de cură și repaos, dacă sunt: balneare, climatice sau de turism. În modul acesta nu va admite de exemplu bolnavii tuberculoși în stadiul de contagiositate, să petreacă în stațiunile destinate curei termale sau turismului, fiindcă măsurile sanitare preventive, luate în aceste stațiuni, nu sunt suficiente pentru a împiedea vre-o eventuală contaminare.

Astfel o lipsă de control sanitar și un amestec al bolnavilor de toate categoriile, ar rămânea o greșeală de neiertat față de igiena publică și prestigiul bun al statului.

În afară de aceste măsuri, statul este dator să asigure *liniștea necesară*, oricărui loc de cură, să înfrâneze încercările de speculă, din ori care parte ar veni și prin asigurarea unei bune comunicații, cu reduceri de tarif pe căile ferate (în timpul sezonului), să facă accesibile stațiunile noastre balneo-climatice în masele cât mai largi ale publicului, cât și streinilor.

Acolo însă unde trece peste puterile sale, să nu întârzie a le concesiona societăților de exploatare, cari au dovedit în aceasta privityntă mult mai mare interes și pricepere decât particularii.

Deasemenea să dea un bun exemplu și să promoveze toate lucrările de edilitate, atât de necesare stațiunilor noastre.

Proprietarii au deasemenea un mare rol, în asigurarea unui bun tratament.

Dacă stațiunile noastre nu pot lua încă concurența celor străine, cu toate că valoarea lor terapeutică este de multe ori superioară lor, aceasta se datorește în cea mai mare parte: lipsei de confort, scumpetei excesive și promiscuității, ce domnește în multe din stațiunile noastre.

(Va urma)

Dr. Emil Țeposu

Conferențiar la Facult. de medicină din Cluj, medic balneologic în stațiunea Căl.-Căciulata

¹ Din lucrarea asupra turismului și stațiunilor balneare, ce va apare în editura Cartea Românească.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

O sentință

Deasupra frământărilor noastre politice, înregistrăm ca un fapt demn de comentat, achitarea de către justiția vieneză, a uci-gașei marelui tenor Traian Grozăvescu. Într-o presă, — dela noi și din străinătate — s'a ocupat de această chestiune. Faptul a fost comentat în toate amănunțimile lui, pentru a se face lumină asupra monstruo-sului gest al unei femei demente, care, dintr'un capriciu înrădăcinat în sufletu-i stupid, a smuls brutal viața celui care a fost un numai un mare artist, dar și prototipul blândeții și al omeniei.

Schimonosita în înfățișarea fei fizică și în structura-i sufletească, această bestie umană, care sub aparența sentimentului și a iubirii ce nu putea să sălășluiească în sufletul ei niciodată, a înlănțuit omul care se înfrățise cu dumnezeiasca artă a cânte-cului.

Timid, neștiutor, copilul nevinovat al câmpurilor bănățene, cu ochii mari, plini de bunădăta sufletului său curat, a căzut pradă făpturii ce n'avea nimic omenesc în ea pentru a fi exploatat mișelește ca cel de pe urmă salahor, și a-i chinat sufletul, ce se ridică spre culmile infinite ale genului, cu șicanele unei pretinse gelozii, în dosul că-reia sta în realitate, interesul murdar al banului, pe care el îl disprețuise toată viața...

Și această femeie, care declarase satanic: „da, l-am ucis!” — în fața juraților a desfășurat spectacolul degustător al lașității, căutând să implorare prin lacrimi și leșin, indulgența celor ce trebuiau să facă dreptate.

Jurații vienezi au achitat-o. Noi nu le facem nici o imputare. Intre sentimentalism și crimă e o punte prea mică. Iar sufletul omenesc este destul de flexibil pentru a se înduoia de lacrimi și a se îngrozi de sânge. Nu suntem sădici să cerem stream-gul pentru o făptură acoperită de greutatea unei crime, — chiar atunci când această crimă este premeditată, — și nici nu putem să cerem unui suflet nemernic să-și ia singur pedeapsa pe care o merită, când el nu se poate ridica până la această conștiință, — ci la întreaga tragedie avem o singură reflecție de făcut: dacă sentința de achitare prin care se scutește criminala de pe-deapsa temniței, s'a dat sub constatarea că este dementă, nu înțelegem de ce această femeie n'a fost condamnată la 15 ani inter-nare strictă într'o casă de nebuni? Era foarte logic...

În felul acesta jurații dela Viena ar fi făcut dreptate.

Horia Trandafir

Misera plebs. — În lunile de vară stră-zile din centrul Bucureștilor au aspect ori-bil. Timpul acesta coincide cu campania de lucru, deci cu o complectă desordine. Unde se clădește o casă se ocupă toată strada cu materiale și se strică pardoseala străzii și a trotuarelor, care rămân apoi ani de zile în starea asta. Unde se execută vreo lucrare edilitară din partea primăriei domnește a-ceiași desordine. Dar pe lângă această des-ordine, lucrările acestea mai prezintă și un aspect din cele mai urâte. Muncitorii anga-jați la aceste lucrări sunt într'un hal de murdărie și îmbrăcați în niște sdrênțe încât îți face impresia că nu sunt oameni liberi, cetățeni cu drept de vot, cari ar putea, în

anumite împrejurări, să hotărască soarta țării, ci niște bieți sclavi aduși din vre-o colonie africană. Mai întristător e aspectul acestei misere plebs în timpul de repaos, la ora mesei. Cu toate că toți sunt plătiți mai bine decât dactilografele din ministere, hrana acestor salahori constă toată vara din pâine sau mălaiu cu ceapă și castraveți cruzi. Seara însă, după terminarea lucrului, toți intră la cărciumă și până nu se turmentează cu țuică nu pleacă acasă.

E un tablou urât și foarte trist, ce-l prezintă în lunile de vară capitala țării noastre.

Preocupările unui primar de oraș. — De-spre ceace ar trebui să fie preocupările unui primar de oraș, care ar trebui să se considere ca un adevărat părinte al comu-nei ce o administrează, ne dă o dovadă primarul orașului Zlin din Cehoslovacia, care a făcut următoarele plantațiuni în tim-pul scurt din toamna anului trecut și până în primăvara acestui an, adică în cursul unei singure ierni: 3000 tei, 3600 castani, 3350 ulmi, 2900 plopi, 2500 arțari, 3400 salcâmi, 1500 mesteacăn, 2500 brazi, 1200 molidfi și 20.000 diverse tufe. Afară de acestea a semănat 5000 kgr. de sămânță de iarba. În modul acesta primarul din Zlin a reușit să facă din orașul său o localitate, care în scurtă vreme va avea parcuri și grădini dintre cele mai frumoase. Făcând acum o comparație cu primarii noștri pu-tem constata, că aceștia în loc de a creia astfel de plantațiuni, au căutat să distrugă, și în unele locuri au și reușit, parcurile și grădini vechi, pentru a le parcela pe sea-ma prietenilor politici, cum s'a făcut cu șoseaua Kiseleff în București, și cum s'a încercat să se facă d. e. la Brașov, Arad și în alte orașe. E trist să constăți, că pe urma primarilor și prefecților din România întregită din epoca de după războiu n'a rămas nici o operă edilitară, care să merite a fi relevată.

Descoperirea unui tablou de Velasquez. — De curând s'a deschis la Madrid o expozi-ție pentru arta ordinului franciscan, unde a fost expus un tablou din tinerețe al lui Velasquez. Tabloul acesta reprezintă pe ve-nerabila matroană Ieronima dela Fuentea, fondatoarea mănăstirii Santa Clara în Ma-nila și datează din anul 1620. Cunoscătorii spun că tabloul e un cap de operă cu toate că mai are urmele influenței profesorului lui Velasquez, Pacheco. Importanța tablou-lui stă mai cu seamă în faptul, că datează din prima perioadă a activității pictorului, din care s'au păstrat foarte puține pânze.

Colonizarea refugiaților ruși. — Din Ge-neva se anunță că la Liga Națiunilor s'a discutat, într'o comisiune specială, proble-ma colonizării refugiaților ruși. Delegații francezi, englezi și olandezi au propus ca refugiații ruși, răspândiți azi prin diferite țări din Europa, să fie colonizați în regiuni nepopulate încă din America de Sud. Nădăjdum, că factorii competenți ai statu-lui nostru vor lua și ei cunoștință de acest proiect concret și vor contribui și ei la rea-lizarea cât mai bine și mai complectă a acestei opere sociale, făcând toate înlesni-riile refugiaților ruși, aflători în număr așa de mare în binecuvântata țară românească.

Diamantul se ieftinește. — Regina pietri-lor prețioase, diamantul, începe a-și pierde din valoarea ei, în urma descoperirii unor vaste terenuri în Africa de Sud foarte bo-gate în diamante. Exploatarea acestor tere-nuri se face, din fericire, de niște socie-tăți nouă cari nu sunt înregimentate în ma-rile trusturi ale vechilor producători de dia-mante și astfel sunt liberi să oferteze pro-dusele lor cu prețuri de concurență, dată fiind și împrejurarea că exploatarea noui-lor terenuri nu reclamă spese atât de mari. Concurența se și resimte și la Londra pre-țul diamantelor a scăzut în ultimul timp cu aproape 50%. Locul diamantului, care nu mai este acum atât de apreciat în lumea bogățiilor, fiindcă s'a ieftinit, îl ia smarag-dul verde, care, găsiindu-se mai rar, s'a ur-cat în preț. În vreme ce pentru diamantele mari de cel puțin 10 carate se oferă 450 funți sterling de carat, smaragdul a ajuns la Londra până la 1250 funți sterling. Se pare că după războiu totul tinde spre de-mocratizare. Natura, prin legile ei tainice și nepătrunse, se îngrijește ca aristocra-ția democrației postbelice, mult mai nu-meroasă decât cea feudolă dinainte de răz-boiu, să-și poată împodobi și ea degetele căr-noase de burta-verde sau cele uscățive de muncitori trudiți, cu diamante.. mai ief-tine.

Dreptul de autor. — În Cehoslovacia se discută în cercurile competente și interesate problema dreptului de autor. Se știe, că până acum norma generală prevedea asig-urarea dreptului de autor și de editor pen-tru 30 de ani, socotiți dela moartea au-torului. Se pare însă că editorii nu erau mulțumiți cu acest termen, căci acum s'a început o mișcare pentru prelungirea ace-stui termen dela 30 la 50 de ani. Mișcarea e susținută de cei mai importanți editori, cărora li s'au asociat și organizațiile prin-cipale de scriitori. Față de această mișcare, ce meschină apare situația scriitorilor ro-mâni, cari nu se bucură de nici un drept în privința apărării operelor lor.

Națiuni da, dar frontiere ba. La Bruxel-les s'a ținut un congres al scriitorilor la care au participat delegați din Franța, Ger-mania, Belgia, Anglia, Austria, România, Cehoslovacia și Norvegia. Scriitorii s'au ocu-pat cu chestiunea care să fie atitudinea scriitorilor în caz de războiu, și s'a luat o rezoluție, că scriitorii recunosc numai na-țiuni libere, dar frontiere politice nu. Me-nirea scriitorilor în caz de războiu este de a folosi influența, care emanează din ope-rile și personalitatea lor, pentru înțelege-rea și respectul reciproc între popoare. Pen-tru aceea schimbul literar nu poate fi sus-pendat nici în cazuri de război între po-poare. S'a mai discutat foarte serios și chestiunea traducerilor și s'a propus înfiin-țarea unui birou de traduceri literare.

Excursia de studii a Academiei de Inalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj. Un grup de 10 profesori și 40 studenți anul al III-lea, au plecat Duminecă seara cu ac-celaratul de Oradea în excursie de studii. Vor vizita stabilimentele industriale, comer-ciale și culturale mai mari, din cele mai importante orașe ale Italiei, apoi la reîn-toarcere Viena, Praga și Brno. Excursia așa dura până în 2 August.

Cronica economică-financiară

Situația economică a Italiei. — Din raportul făcut la conferința economică din Geneva se evidenciază cu claritate efortul Italiei de a-și mări atât producția agricolă cât și cea industrială. În ultimii ani i-a reușit a atinge în aceste domenii progrese remarcabile.

În ce privește agricultura guvernul italian a urmărit un program foarte vast de a spori terenurile cultivabile prin irigațiuni și alte mijloace apte de a face fertile și locurile până acum neutilizabile. Astfel au fost dobândite pe seama agriculturii 919.000 hectare și se lucrează la majorarea terenului cultivabil cu alte 585.000 hectare. Știm că și la noi în țară sunt terenuri imense, cari s'ar putea face fertile prin diferite sisteme; numai câte mii de hectare sunt încontinuu inundate la gurile Dunării, cari prinț'o regulare a fluviului ar putea fi câștigate pentru agricultură. Odată era și la noi vorba să se constituie o societate anonimă, natural cu sprijinul capitalului străin, pentru a începe lucrările neceare în în această direcție.

Pe teren industrial Italia a înregistrat în ultimii ani progrese foarte satisfăcătoare, ceace se reoglindește mai mult în exportul produselor fabricate și semi-fabricatelor. În 1913 exportul acestora de abia a atins cifra de 1389 milioane lire, până când în 1926 era de 12 miliarde lire, ceace corespunde la 2400 mil. lire aur. Ce e drept industria italiană beneficiază de mâni de lucru foarte ieftine și abundente.

Pe lângă toate acestea balanța comercială rămâne și pe mai departe deficitară. Importul a depășit exportul în 1924 cu 5 miliarde lire; în 1925 cu 8 miliarde lire, iar în 1926 cu 7 miliarde 200 milioane lire.

Foarte frumoase progrese a realizat producția de energie electrică: din 1909 încoace până în 1925—26 a devenit de șase ori mai mare. Ea reprezintă actualmente 7 miliarde și jum. de kilowatts.

Conform știrilor din ziare, nu de mult s'au inaugurat uzinele hidro-electrice din Liro inferior, a căror construcție s'a început încă în 1919. Acestea vor fi capabile a produce 650 milioane kilowatts. Lucrările au fost conduse de societatea „Electrică Interregională Cisalpina”, care face parte din grupa Edison și dispune împreună cu celelalte societăți afiliate acestui grup de un capital nominal de 1½ miliarde lire.

Naționalizarea întreprinderilor în Spania. — Nu numai la noi se purcede la naționalizarea întreprinderilor, ci și Spania lucrează cu efort ca întreprinderile sale să devină proprietate spaniolă.

Diferența este numai în metodă. Spania a început de mult a răscumpăra acții și participațiuni de ale străinilor, în special dela francezi și belgieni, cari angajați cu capitaluri importante la întreprinderile spaniole. Astfel sperază statul spaniol să câștige un control nu numai asupra căilor ferate, dar și asupra minelor; îndeobște se străduiește a pune mâna pe faimoasele mine Rio-Tinto.

Pentruca scopul amintit să fie atins mai repede s'a adus o lege, scutindu-le de taxele de înregistrare, taxele de timbru etc. Apoi timp de trei ani vor fi scutite acțiunile acestora de orice taxă de transcriere și ce e mai mult, se reduce chiar și impozitul, care atingea dividendă și venitele societăților. În primul an vor fi complet scutite de aceste impozite, iar în al doilea an de existență

impozitele amintite vor fi reduse cu 75%; în fine în al treilea an cu 50%.

Din năzuințele acestea ale guvernului se vede cu prisosință, că, chiar în țări cari nu au trecut prin transformări politice și economice atât de adânce — ca țara noastră — se redesteaptă conștiința națională pentru asigurarea egemoniei economice, dorind a scăpa eu orice preț de jugul impus de capitalismul străin, avid după câștiguri mari.

Dr. Tr. Nichic

Cronică mărunță

— La 29 Iunie a. c. s'a sărbătorit la liceul „Anastasia Bașotă” din comuna Pomârla județul Dorohoi, desvelirea bustului lui Samson Bodnărescu, primul director al acestui liceu, înființat de boerul moldovean Bașotă pe moșia lui în 1879. Inițiativa comemorării a unui sfert de veac dela moartea duiosului poet Samson Bodnărescu, care a funcționat 23 ani ca director al acestui liceu, a fost luată de foștii elevi ai liceului, grupați într'o asociație sub președinția dlui Ciprian Scripcă, consilier de curte la Iași. Lipsită de caracterul oficialității, serbarea s'a desfășurat într'un cadru intim și înălțător, prin prezența a mii de țărani din împrejurimi.

— Articolul dlui N. Dașcovici: „Societatea națiunilor” apărut în nr. 23—24 este răspuns la articolul dlui Ed. Keintz publicat în două numere anterioare.

— Studiul dlui N. Bazarica despre „Minoritățile etnice în Peninsula Balcanică” din nrul nostru trecut face parte din seria de probleme debătute de „Mișcarea social-economică”. D. Bazarica a fost rugat să cerceteze și problema minoritară din Dobrogea.

— Deschiderea cursurilor de vară pentru învățătorii stagiați și minoritari se amână pentru ziua de 12 Iulie a. c. Școalele normale unde se vor ține cursurile pentru învățătorii stagiați sunt: Școala normală de băieți Piatra Neamț, Iași, Șendriceni-Dorohoi, Huși, Constanța, Buzeu și R. Vâlcea. Pentru învățătorii minoritari sunt: Școalele normale de băieți Câmpu-Lung, Muscel și Târgu-Mureș.

— Leon Daudet, doctrinarul regalist și director al ziarului „Action Francais”, care fusese închis în închisoarea Santé din Paris, a evadat într'un chip cu totul original, dându-i-se drumul chiar de directorul închisorii, în urma unui ordin fals primit dela ministerul de interne.

— Poetul Ion Miușulescu fiind bolnav de septicemie, a suportat o intervenție chirurgicală, după care este în afară de orice pericol.

— Cel mai de seamă poet contemporan al Franței, Paul Valery, a fost ales zilele trecute membru al academiei franceze, în locul rămas vacant prin moartea lui Anatole France. La discursul de recepție ținut de Valery, a răspuns din partea academiei Hanotaux.

— Sâmbătă 2 Iulie a. c. a reapărut ziarul „Chemarea” de sub conducerea lui N. D. Cocea.

— Ziarele aduc știrea, că guvernul intenționează acordarea unei largi amnistii. Față de aglomerarea temnițelor cu mii de vinoși și nevinovați, printre cari și o mulțime de țărani încă de pe timpul răscoalei dela

1907, amnistia ar veni ca o dreptate socială de mult dorită.

— „Idea Europeană” publică în numărul dela 15 Iunie a. c. un apel la organizare către intelectualii dinăuntrul și afara partidelor, semnat de d. profesor C. Răduleșcu-Motru.

Idea este înălțătoare și plină de idealism. În ce măsură o vor înțelege-o intelectualii noștri, nu tocmă familiarizați cu drumul spinos al idealismului, e greu de precizat. În ce ne privește, noi cei dela „Societatea de mâine” am profesat totdeauna nădejdea unei organizări spirituale a intelectualilor.

Bibliografie

Eugen Relgis: „Glasuri în Surdină”, roman.

Eugen Relgis: „Poezii”.

Eugen Relgis: „Melodiile tăcerii”, poemă în proză.

C. Pajură: „Populația orașului Strehaia. „Almanahul Graficei Române” pe anul 1927.

„Dacoromania” buletinul muzeului limbei române, condus de Sextil Pușcariu.

Prof. dr. Casiu Maniu: „Program politic și partid politic organizator și concentrator, filosofico-național ne trebuiese”.

Pagini agrare și sociale, 31 Maiu și 15 Iunie.

Viața agricolă, 15 Maiu și 1 Iunie.

Buletinul Camerei de Agricultură a jud. Hotin, Maiu și Iunie.

Correspondența economică, Maiu.

Typograph, 25 Iunie și 1 Iulie.

Școala Ialomiței, Maiu.

Graul Nostru, Maiu și Iunie.

Banatul, an. II. nr. 4.

Datina, an. II. nr. 5—6.

Idea Europeană, 15 Iunie.

Universul literar, 26 Iunie și 3 Iulie.

Revista generală a învățământului, Iunie.

Viața medicală, Iulie.

— Revista „Banatul” din Timișoara a fost cumpărată de poetul A. Cotruș. Felicităm pe distinsul publicist și poet și-i urăm izbândă deplină.

— Revista „Țara Noastră” și-a suspendat apariția încă în luna Maiu promițând că va reapare la toamnă.

— Revista „Cosinzeana” a dat în total 3 numere în anul acesta.

Diverse

Licențiatii din sesiunea Iunie 1927 ai Academiei de Inalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj sunt: 1. Damșescu Gh.; 2. Mangu Valeriu (cu distincție); 3. Marinescu Aureliu; 4. Nagy Sendi; 5. Stefan Ioan; 6. Tiț Viorica; 7. Zelman Boris.

„Rezultatul aplicării legii pentru mișcarea construcțională în republica cehoslovacă. — Dela intrarea în vigoare a susmenționatei lege (1. VI. 1921) până la sfârșitul lunii Maiu 1927 s'au deliberat la ministerul lucrărilor publice din Praga proiecte pentru 26.426 case cu 56.735 locuințe. Cheltuielile de construcție s'au urcat la suma de 4.481 milioane coroane cehoslovace. Subvenția de stat propusă: 3.280 milioane coroane cehoslovace. Din aceste aparțin orașului Praga-Mare 2.115 case (12.342 locuințe), ale căror cheltuieli de construcție se urcă la suma de 1.136 milioane cor. cehoslovace, iar subvenția de stat propusă la suma rotundă: 852 mil. cor. cehoslovace”.

SOCIETATEA DE MÂINE

a intrat în simpatia generală
a intelectualilor prin scrisul
melodic pentru prosperitatea
economiei și conștiinței sociale
:- a românilor. :-

Să nu rămână casă de intelectual
fără

SOCIETATEA DE MÂINE

„SCHMOLLPASTA“

S. A. Brașov

Fabrică de Cremă de ghet
Premiată la 30 de expoziții

Înainte de a decide plecarea în
viluegiatură la băi și stațiuni clima-
tice, cereți prospectul cu vederi de la

Băile Lipova (Banat)

BĂILE LIPOVA (Banat) înzestrate
cu cele mai moderne hoteluri și
stabilimente mondiale. Izvoarele
minerale carbogazoase, fier, sulfur și
nagnezium, conțin cea mai mare
radio-activitate, vindecă cu succese
boalele cordului și ale vaselor sang-
vine, surmenaj fizic și psihic,
reumatism, neurastenii și dispepsie,
boale de femei (ginecologice), infla-
mațiuni cronice la ovar, adnexă și
mitră, emoragii, sterilitate, boalele
rinichilor și ale căilor urinare, debi-
litatea copiilor și anemia femeilor.

Stațiunea Balneo-Climatică DORNA

Prospect special pe sezonul 1927.

Prețurile băilor pe sezonul 1927: I. Băi de acid carbonic
în Iunie și Septembrie a) Salon 105 lei, b) cl. I. 95 lei, redus
45 lei, c) cl. II. 70 lei, redus 35 lei. — Iulie și August a) Sa-
lon 115 lei, b) cl. II 105 lei, redus 55 lei și c) cl. II. 75 lei
redus 40 lei,

II. Băi de nămol în Iunie și Septembrie 125 lei, redus 50
lei, în Iulie și August 145 lei, redus 60 lei.

O baie de nămol de picioare 45 lei, o procedură hidrotera-
pică 70 lei, redus 25 lei, o baie simplă de curățenie 25 lei, o
compresă de nămol 25 lei, un masaj parțial 45 lei, un masaj
total 60 lei.

De reducere beneficiază numai funcționarii publici și ofi-
țerii, cari vor putea dovedi că nu dispun de mijloace.

Hoteluri, locuințe și pensiuni: Stațiunea Dorna dispune
de camere suficiente pentru publicul vizitator, având diferite
Hoteluri ca Hotel Băilor No. 1 (în par), Hotelul Vladimir,
Hotelul Traian, Hotelul Central Comunal, Hotelul Bronstein,
Hotelul Palat, Hotelul Runc, Casa Salubrității, Pensionatul
Schwarz, Ebersohn etc. și un număr mare de locuințe particu-
lare, vile pensionate etc. În anul eurent a sporit numărul ca-
merilor cu 150.

Prețurile rămân stabilite după cum urmează:

La Hotelurile de lux ș. a. Hotelul Băilor I. și Hotel
Traian o cameră cu un pat pe Iunie și Septembrie 150 lei, cu
balcon 170 lei pe zi, pe Iulie și August 200 lei, cu balcon 220
lei pe zi, o cameră cu 2 paturi pe Iunie și Septembrie 250 lei

cu balcon 270 lei pe zi, pe Iulie și August 300 lei, cu balcon
320 lei pe zi.

La Hoteluri cl. I-a aproximativ: Camera cu un pat pe
Iunie și Septembrie 100 lei, cu balcon 120 lei pe zi, pe Iulie
și August 140 lei, cu balcon 160 lei pe zi; o cameră cu 2
paturi pe Iunie și Septembrie 180 lei, cu balcon 200 lei pe zi;
pe Iulie și August 200 lei, cu balcon 220 lei pe zi. Toate ce-
lelalte hoteluri și locuințe sunt mai ieftine.

Prețurile variază de altfel după situație, mobilier, se-
zon etc.

Prevenim pe această cale publicul vizitator, să nu anga-
jeze locuințe resp. camere înainte de a se fi orientat mai întâi
la fața locului asupra prețurilor camerilor, luând în această
privință înțelegere cu biroul de informațiuni al Comisiunii
balneare.

Cheltueli de întreținere nu se pot preciza, întrucât pre-
tențiile publicului vizitator sunt diferite. Fiecare vizitor va
avea însă posibilitatea de a potrivi cheltuelile de întreținere
referințelor sale materiale.

Taxa de cură e fixată potrivit referințelor materiale ale
fiecărui vizitator.

Sezonul de vară durează dela 1 Iunie până la 30 Septem-
vrie al fiecărui an și se împarte în sezonul principal (Iunie,
Iulie și August) și sezonul secundar (Iunie, Iulie și Sep-
temvrie).

COMISIUNEA BALNEARĂ.